

OPINNÄYTETYÖ

Eriyistä yleisötyötä

Teatterin yleisötyön toimintamalli erityisryhmän kanssa toimimiseen

Birgitta Metso, Essi Parkas

Yhteisöpedagogi (AMK), Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

(210 op)

Kulttuurituotannon koulutusohjelma

(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(1/2024)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Yhteisöpedagogi (AMK), Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma 210 op ja kulttuurituotannon koulutusohjelma 240 op

Tekijät: Birgitta Metso ja Essi Parkas

Opinnäytetyön nimi: Erityistä yleisötyötä

Sivumäärä: 47 ja 15 liitesivua

Työn ohjaajat: Sari Höylä ja Minna Hautio

Työn tilaaja: Q-teatteri

Tässä opinnäytetyössä on muodostettu teatterin yleisötyön toimintamalli erityisryhmän kanssa toimimiseen. Yleisötyö pyrkii avaamaan ja syventämään taidekokemusta sen kokijalle. Yleisötyötä voi muun muassa olla kulissikierrokset, tekijätapaamiset tai työpajat. Tässä opinnäytetyössä keskitytään pedagogiseen ja kynnystä madaltavaan toimintaan. Erityisryhmäksi tässä opinnäytetyössä on määritelty neurokirjolla olevat henkilöt, jotka ovat autismin kirjolla, joilla on ADHD, Touretten oireyhtymä, oppimisvaikeuksia tai kehityksellinen kielihäiriö. Työn tilaajana toimi Q-teatteri ja yhteistyökumppaneina Helsingin Kaupunginteatteri sekä Live-säätiö.

Toimintamalli on kehitetty työpajakokeilun, haastattelujen ja kyselytutkimuksen avulla. Työpajakokeilu toteutettiin ammattiopisto Liven tutkintoon valmentavassa koulutuksessa (TUVA) opiskelevien kanssa. Ryhmälle järjestettiin neljä työpajaa ja kulissikierrros sekä alku- ja loppuhaastattelut. Ryhmän erityisopettajalta kerättiin palautehaastattelu. Työtä varten haastateltiin myös seitsemää yleisötyöntekijää eri puolilta Suomea. Lopuksi toteutettiin vielä kyselytutkimus neurokirjolla oleville henkilöille.

Opinnäytetyön tuotos on toimintamalli, joka koostuu suunnittelu-, työpaja- ja kulissikierrrosvaiheista. Toimintamalliin kuuluu kaksi työpajaa oppilaitoksella, yksi pidempi työpaja teatterilla sekä kulissikierrros. Toimintamallin tavoitteena on olla muunneltavissa ja monistettavissa oleva.

Asiasanat: yleisötyö, erityisryhmät, neuropsykiatria, toimintamallit

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme

Author: Birgitta Metso and Essi Parkas
Title: Special audience development
Number of Pages: 47 and 15 attachment pages
Supervisors: Sari Höylä and Minna Hautio
Commissioned by: Q-teatteri

The purpose of this thesis was to create an operational model for theatres audience development to work with special needs groups. The aim of audience development is to open and deepen the art experience for the person who is experiencing it. Audience development can be for example a set tour, an artist meeting or a workshop. This thesis focuses on the pedagogical aspects and on the actions to lower the threshold for participants. In this thesis special needs group is defined as people who are on the neuro spectrum. That means people who are on the autism spectrum, who have ADHD, Tourette's syndrom, learning difficulties or developmental language disorder. This thesis was commissioned by Q-teatteri and created in co-operation with Helsingin Kaupunginteatteri and Live-säätiö.

The operational model was developed through workshop experimentations, interviews and a survey. The workshop experimentations were executed together with students from Live Vocational College. They take part in the preparatory education for an upper secondary qualification (TUVA). The group participated in four workshops and a stage tour. An initial and final survey was conducted. The special needs teacher was also interviewed. Seven people who worked with audience development around Finland were interviewed. Lastly a survey for people who are on the neuro spectrum was carried out.

The output of the thesis is an operational model consisting of planning phase, workshop phase and stage tour phase. It consists of two workshops at the educational institution, one longer workshop at the theatre and a stage tour. The aim of the model is to be adaptable and replicable.

Keywords: audience development, special needs groups, neuropsychiatry, operational models

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	YLEISÖTYÖ.....	8
3	NEUROKIRJO ERITYISRYHMÄNÄ.....	10
4	SAAVUTETTAVUUS JA YHDENVERTAISUUS	12
	4.1 Saavutettavuus	12
	4.2 Yhdenvertaisuus.....	13
5	TILAAJA JA YHTEISTYÖKUMPPANIT	14
	5.1 Q-teatteri	14
	5.2 Live-säätiö	15
	5.3 Helsingin Kaupunginteatteri	16
6	MENETELMÄT	18
	6.1 Työpajakokeilu	18
	6.2 Haastattelut	20
	6.3 Kyselytutkimus	21
7	ANALYYSI.....	23
	7.1 Työpajakokeilu	23
	7.2 Haastattelut	31
	7.3 Kyselytutkimus	34
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	37
9	TOIMINTAMALLI.....	40
	9.1 Työpajakokonaisuus	40

9.2 Mitä kannattaa ottaa huomioon suunnitella?	41
LÄHTEET	43
LIITTEET	47

1 JOHDANTO

“Kulttuuri kuuluu kaikille” on lause, jota usein käytetään taide- ja kulttuurialalla. Määritelmänä “kaikki” on hyvin laaja ja moninainen, mikä vaatii monien erilaisten tarpeiden huomioimista. Jotta kaikkien tarpeet tulevat esille, on ensin kuultava jokaisen tarpeita erikseen. Erilaisista tarpeista muodostuu ryhmittymiä, jolloin voidaan tarkastella laajemman joukon toiveita.

Tämä opinnäytetyö keskittyy teatterin saavutettavuuden lisäämiseen. Kun teatterista tekee saavutettavamman yhdelle ryhmälle, on se saavutettavampi myös muille. Opinnäytetyössä keskitymme tarkastelemaan erityisryhmän tarpeita ja toiveita teatterissa. Erityisryhmä on rajattu käsittelemään neurokirjolla olevia ihmisiä. Autismiliiton määritelmän mukaisesti tämä tarkoittaa henkilöitä, jotka ovat autismin kirjolla tai joilla on ADHD, Touretten oireyhtymä, oppimisvaikeuksia tai kehityksellinen kielihäiriö. (Autismiliitto 2023.)

Tietoisuus neurokirjolla olevien henkilöiden elämästä on lisääntynyt sosiaalisen median myötä. Sosiaalisesta mediasta löytyy useita tilejä, joissa neurokirjolla olevat henkilöt jakavat tietoa niin diagnoosistaan kuin arkisesta elämästään (Psykologiamuli 2023; Nitskupitsku94 2019). Useampi julkisuuden henkilö on myös kertonut saaneensa autismin kirjolla diagnoosin, kuten esimerkiksi laulaja Evelina (Seppänen 2023) ja toimittaja Tuomas Embuske (Sauvala 2022). Myös Ylen Kirjolla-sarja on lisännyt aiheen tunnettuutta ja saavuttanut suurta suosiota (Suvanto 2023).

Useissa teattereissa toimii yleisötyön osasto, josta moni ei ole kokemuksemme mukaan kuullut, mutta johon useampi on tietämättään törmännyt tai jonka toimintaan on jopa osallistunut. Yleisötyö työskentelee muun muassa teattereiden saavutettavuuden lisäämiseksi madaltamalla taidekokemuksen kynnyksiä sekä luomalla suhdetta taiteen ja sen kokijan välille. Teatterissa yleisötyötä voivat olla esimerkiksi kulissikierrokset, tekijätapaamiset tai erilaiset työpajat.

Teattereille yleisötyön tekemisellä on kulttuuripoliittista merkitystä. Se lisää teattereiden saavutettavuutta ja yhteiskuntavastuullisuutta. (Helavuori 2019, 39–40.) Opetus- ja kulttuuriministeriö linjaa, että kulttuurin tulisi olla kaikkien saavutettavissa. Ministeriön mukaan kulttuurin saavutettavuutta voidaan parantaa poistamalla osallistumiseen liittyviä esteitä. Näitä esteitä ovat fyysisten esteiden lisäksi myös aisti-, viestintäesteet tai asenteisiin, fyysisiin, sosiaalisiin tai taloudellisiin tekijöihin sekä päätöksenteossa oleviin puutteisiin liittyvät esteet. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023a).

Tekemiemme hakujen ja havaintojen perusteella opinnäytetyössämme määritellylle erityisryhmälle ei löydy teatterista omaa yleisötyön toimintamallia. Tämän työn tavoitteena oli muodostaa teatterille yleisötyön toimintamalli, joka huomioi tämän erityisryhmän. Opinnäytetyössä siitä on pyritty muodostamaan yleishyödyllinen ja monistettava. Toiveenamme on, että toimintamalli madaltaa taidekokemusten äärelle hakeutumista sekä tutustuttaa taide- ja kulttuurialaan.

Opinnäytetyön tilaajana toimi Q-teatteri ja ohjaajana Q-teatterin yleisötyön vastaava. Saimme käyttää työpajakokeiluun teatterin pienemmän näyttämön tiloja. Ammattiopisto Live toimi yhteistyökumppanina tarjoten meille mahdollisuuden toteuttaa työpajakokeilu heidän opiskelijoiden kanssa. Työpajakokeiluun osallistui tutkintoon valmentavassa koulutuksessa (TUVA) opiskelevia opiskelijoita. Osa työpajoista järjestettiin ammattiopiston tiloissa ja osa Q-teatterilla. Yhteistyökumppanina toimi lisäksi Helsingin Kaupunginteatteri, joka tarjosi opiskelijoille kulissikierroksen.

Opinnäytetyö on muodoltaan laadullinen ja sen keskeinen osa muodostuu työpajakokeilusta. Toimintamallin kehittämiseksi haastattelimme teattereiden yleisötyöntekijöitä. Haastatteluilla pyrittiin saamaan käsitystä teattereiden tarpeista ja toiveista erityisryhmien suhteen sekä kartoittaakseen jo olemassa olevia yleisötyön muotoja. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina. Toteutimme myös kyselytutkimuksen neurokirjolla oleville henkilöille, jonka tarkoituksena oli selvittää erityisryhmän suhdetta teatteriin ja kokemuksia siellä käymisestä. Haastattelut ja kyselyaineisto sisälsivät sekä laadullista että määrällistä tulosta. Opinnäytetyössä rakennettiin yhteyksiä teattereiden ja erityisammattioppilaitoksen välille, jotta he voisivat jatkossa käyttää ja kehittää toimintamallia yhteistyössään.

Olemme kokeneet, millainen merkitys taiteella ja kulttuurilla voi olla ihmisenä kasvamisen prosessissa. Meidän kummankin taustalta löytyy opintoja ja kokemusta taide- ja kulttuurialalta. Olemme molemmat pohtineet ammatillista suuntaamme, etsineet omaa paikkaamme ja opiskelleet ennen nykyisiä tutkintojamme. Ajattelemme, että taiteen ja kulttuurin parissa työskentely tarjoaa työkaluja ja mahdollisuuksia tutustua itseensä, löytää omia vahvuuksiaan ja vahvistaa monella tavalla itsetuntemusta sekä itseluottamusta. Opinnäytetyömme on syntynyt rakkaudesta kulttuuriin ja taiteeseen.

2 YLEISÖTYÖ

Yleisötyö on suhteellisen uusi käsite ja sitä toteutetaan monessa eri muodossa. Raija Airaksisen mukaan taidelaitosten yleisötyö saapui Suomeen 80-luvun lopulla ja yleisötyökoulutus aloitettiin vuonna 1995. Ennen sitä teatterit kuitenkin tekivät yleisötyötä ilman tätä termiä. (Airaksinen 2019, 17.) Nina Dahl-Tallgren kutsuu yleisötyötä esteettiseksi kasvatukseksi, jossa osallistujat oppivat tuntemaan taidemuodon syvemmällä tasolla ja näin saavat laajemman taidekokemuksen (Dahl-Tallgren 2011, 13). Yleisötyön määritelmä kattaakin laajan toimintakentän. Yleisötyötä voidaan tarjota eri muodoissa, kuten esimerkiksi työpajoina, keskustelutilaisuuksina tai yhteisöllisinä hankkeina (Sorjonen & Sivonen 2015, 18). Yleisötyötä tehdään, jotta kokijan taidekokemus syvenee. Kokijan ja taiteen välille luodaan dialogia, jolloin kokijan suhde taiteeseen syvenee. Erityisesti teatterityössä tämä on tärkeää, sillä teatteria ei ole ilman yleisöä. (Leppinen 2023).

Yleisötyötä voidaan katsoa eri näkökulmista. Heather Maitland jakaa yleisötyötä tekevät henkilöt kolmeen eri ryhmään: kasvatusalan työntekijöihin (education workers), taiteilijoihin (artists) ja markkinoijisiin (marketers). Kasvatusalan työntekijät keskittyvät yksilön ja koko taiteenalan kehitykseen, jolloin työtä ei tehdä vain oman organisaation vuoksi, vaan sitä tehdään pitkällä tähtäimellä koko alan hyödyksi. Taiteilijoiden painopisteenä on saada yleisö ymmärtämään heidän työtänsä. Markkinoijien tavoitteet ovat kohdistetumpia ja mitattavissa olevia. He pyrkivät löytämään suoran hyödyn taidelaitokselle uusia yleisöjä löytämällä, mutta myös vahvistamalla vanhoja siteitä. (Maitland 2000, 5.)

Englanniksi yleisötyön termi kääntyy sanoille audience development eli vapaasti käännettynä yleisön kehittäminen. Arts Council England määrittelee yleisötyön toiminnaksi, jonka avulla kohdataan olemassa olevien ja mahdollisten yleisöjen, kävijöiden ja osallistujien tarpeet ja jonka avulla taidelaitokset kehittävät olemassa olevaa suhdettaan yleisöihin. Heidän mukaansa sitä voidaan toteuttaa markkinoinnin, toimeksiannon, ohjelmoinnin, osallistamisen, kasvatuksen, asiakaspalvelun ja jakelun keinoin. (Arts Council England 2017.) Tämä kertoo yleisötyön määritelmän laajuudesta ja monimuotoisuudesta. Yksinkertaisesti yleisötyöllä siis tarkoitetaan toimintaa, jossa taidemuotoa pyritään saamaan kohti yleisöä. Yleisötyön tavoitteet voivat olla pedagogisia, markkinoinnillisia tai taiteellisia tai jotain näitä yhdisteleviä. Tässä työssä painotetaan yleisötyön pedagogisia tavoitteita.

Suomessa yleisötyötä toteutetaan kaikissa taidelaitoksissa, kuten museoissa, Oopperassa ja Balletissa sekä tanssitaiteen laitoksissa. Teatterin yleisötyötä toteutetaan jatkuvasti ja suuressa määrin. Näyttämötaiteen sisällä yleisötyön tapahtumia järjestettiin 6 660 vuonna 2022 ja niihin osallistui 287 264 osallistujaa. Näihin lukuihin on teatteritaiteen lisäksi sisällytetty tanssitaiteen alalla toimivien ryhmien lukuja sekä Suomen kansallisoopperan ja -baletin luvut. (Tinfo 2022.)

Teatterin yleisötyön parissa työskenteleviä henkilöitä on kutsuttu Suomessa aikojen saatossa eri nimillä. Niistä teatterikuraattori, yleisötyövastaava ja yleisötyöntekijä ovat tavallisimpia nimityksiä. (Virtanen 2019, 25.) Nykyään teatterissa yleisötyön parissa toimii näiden lisäksi myös teatteripedagogeja (Leppinen 2023). Tässä työssä olemme päättäneet käyttää heistä nimitystä yleisötyöntekijä.

Yleisötyön moninaisuuteen vaikuttaa se, millaisia ihmisiä yleisötyön parissa työskentelee. Yhdessä teatterissa yleisötyötä tekee pedagogi, toisessa taiteilija ja kolmannessa tuottaja. Tällöin vaihtelee myös se, onko teatterin yleisötyö markkinointia tukevaa, kasvatuksellista vai yhteisöihin jalkautuvaa taidetoimintaa tai jotain näiden väliltä. (Virtanen 2019, 27–29.) Teatterin yleisötyön kenttä ei ole yhtenäinen ammattikenttä, jossa kaikki toteuttavat samaa yleisötyön mallia vaan hyvin vaihteleva ja monimuotoinen kokonaisuus. Tämä tekee myös yleisötyön määrittelystä hankalaa.

3 NEUROKIRJO ERITYISRYHMÄNÄ

Erityisryhmälle on moninaisia määritelmiä riippuen asiayhteydestä ja näkökulmasta. Kielitoimisto määrittää erityisryhmän ihmisryhmäksi, joka erottuu jollain tavalla valtaväestöstä tai enemmistöstä (Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2022). Tässä työssä erityisryhmä rajataan käsittelemään neurokirjolla olevia ihmisiä. Käytämme Autismiliiton määritelmää, jonka mukaan neurokirjioon kuuluvat henkilöt, jotka ovat autismin kirjolla, joilla on ADHD, Touretten oireyhtymä, oppimisvaikeuksia tai kehityksellinen kielihäiriö (Autismiliitto 2023).

Neurokirjosta voidaan käyttää myös termejä neuropsykiatriset vaikeudet tai neuroepätyypillisuus. Ratkaisukeskeisenä neuropsykiatrisena valmentajana toimiva Riikka Seppälä käyttää mieluummin termiä neuromoninaisuus. Hänen näkemyksensä mukaan meillä jokaisella on omanlainen tapansa hahmottaa, jäsentää ja aistia maailmaa. (Ruoho 2023.)

Neuropsykiatriset häiriön vaikutukset näkyvät elämän monilla osa-alueilla, kuten esimerkiksi opiskelussa, työelämässä, arjen sujuvuudessa ja ihmissuhteissa. Toimintakyky ja oireista tuleva haitta voi vaihdella tilanteesta ja ympäristöstä riippuen, sillä toisaalta haitalliseksi koettu oire voi olla vahvuus toisessa tilanteessa. (Puustjärvi 2022, 16.) Neurokirjo ilmenee eri tavoin kunkin ihmisen elämässä, diagnoosista ja sen laajuudesta riippuen (Opinvoimala 2023). Neuropsykiatriset haasteet voivat näkyä muun muassa levottomuutena, ylivilkkautena, aistisäätelyssä, oman toiminnan ohjauksessa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, tunnesäätelyn alueilla ja herkkyydessä kuormittua henkisesti (Ruoho 2023).

Autismikirjon häiriö kuvaa hyvin miten monimuotoisesta diagnoosista on kyse. Aiemmin autismikirjolla olevat jaoteltiin erillisiin diagnooseihin, mutta nykyään kaikki kuuluvat saman kattodiagnoosin alle. (Puustjärvi 2022, 57.) Autismiliiton sivuilla mainitaankin, että jos tapaat yhden autismikirjon ihmisen, olet tavannut vain yhden autismikirjon ihmisen (Autismiliitto 2024). Autismikirjon häiriön oirealueita ovat muun muassa vaikeudet muodostaa ja ylläpitää vastavuoroisia sosiaalisia vuorovaikutussuhteita sekä rajoittuneet, toistavat ja joustamattomat käyttäytymismallit ja kiinnostuksenkohteet. Ne voivat myös esiintyä motoristen taitojen, kehon hahmottamisen ja aistitiedon käsittelyn haasteina. (Puustjärvi 2022, 57.)

ADHD eli aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö on kehityksellinen neuropsykiatrisen häiriö. Se ilmenee tarkkaamattomuutena, impulsiivisuutena ja aktiivisuuden säätelyn vaikeutena.

Haasteet tarkkaavuuden kanssa näkyvät muun muassa häiriöherkkyytenä, keskittymisvaikeuksina ja asioiden unohteluna. Impulsiivisuus ilmenee muun muassa vaikeutena odottaa omaa vuoroaan, nopeatempoisuutena ja harkitsemattomana toimintana. Aktiivisuuden säätelyn haasteet näkyvät muun muassa vaikeutena olla aloillaan ja sisäisen levottomuuden tunteena. Jokaisen oirekuva on erilainen, eikä diagnoosi kerro millainen ihminen on. (Puustjärvi 2022, 44–45.)

Touretten oireyhtymä on kehityksellinen häiriö, johon liittyy motorisia ja äänellisiä tic-oireita. Motorisilla tic-oireilla tarkoitetaan yhden lihaksen tai lihasryhmän tahdosta riippumattomia nykäyksiä, kun taas äänelliset tic-oireet ovat muun muassa äännähdyksiä. (Leivonen & Sourander & Voutilainen & Leppämäki 2015). Tic-oireet ovat äkillisiä, tahattomia ja toistuvia, sarjamaisia liikkeitä tai äännähdyksiä. Niihin voi liittyä impulssimaista toimintaa, joka saattavat olla tilanteeseen sopimatonta, aiheuttaa hämmennystä tai vaaratilanteita. Tic-oireet eivät ole tarkoituksellisesti tuotettuja. (Puustjärvi 2022, 72.)

Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan sitä, kun henkilöllä on suuria vaikeuksia oppimisessa lahjakkuuteen ja koulutustasoon nähden eikä taustalta löydy sairauksia. Oppimisvaikeudet ovat perinnöllisiä ja ne voivat vaihdella iän ja oppimishaasteiden mukaan. Kehitykselliseksi oppimishäiriöiksi luetaan muun muassa lukivaikeus (lukuhäiriö) ja matematiikan vaikeus. Oppimisvaikeuksia voi ilmetä muista kuin kehityksellisistä syistä, kuten esimerkiksi henkilöllä, jolla on aivovamma tai CP-vamma. Myös mielenterveydelliset syyt voivat aiheuttaa oppimisvaikeuksia. (Kuntoutussäätiö 2024.)

Kehityksellinen kielihäiriö tunnettiin aiemmin dysfasiana. Kehityksellinen kielihäiriö tarkoittaa lapsen puheen tai kielen kehittymisen viivästyntä tai sen poikkeavaa etenemistä. Kielellinen oppiminen ja toimintakyky eivät vastaa ikätasoista kehittymistä. Lauseiden, käsitteiden ja kieliopin oppiminen on hidasta. Lapsen puhe voi olla epäselvää tai hän on jopa puhumaton. Kouluikäisenä kehityksellinen häiriö voi näkyä muun muassa oppimisvaikeuksina lukemisessa, kirjoittamisessa ja matematiikassa. (Aivoliitto 2024.)

4 SAAVUTETTAVUUS JA YHDENVERTAISUUS

4.1 Saavutettavuus

Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että asioita suunnitellaan soveltuvamaan kaikille. Saavutettavuuteen liitetään usein myös esteettömyys, vaikka niillä tarkoitetaan eri asioita. Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen ympäristön, kuten rakennusten, ulkoalueiden ja julkisen liikenteen huomioimista. Kun suunnittelussa huomioidaan ihmisten moninaiset tarpeet, vähenee tarve tehdä erikseen esteettömiä ratkaisuja. Saavutettavuus rajataan yleensä tarkoittamaan muuta kuin ympäristön fyysistä esteellisyyttä, mutta myös esteettömyys tukee saavutettavuutta. Saavutettavuus liittyy muun muassa tiedonsaannin, verkkosivujen ja palveluiden saavutettavuuteen. (Invalidiliitto 2023.)

Kun kaikkien osallistuminen mahdollistetaan jokaisen yksilön tarpeista lähtien, on se saavutettavuutta. Sitä voi tarkastella monenlaisista näkökulmista käsin, kuten esimerkiksi sosiaalinen saavutettavuus, alueellinen saavutettavuus ja hinnoitteluun liittyvä saavutettavuus. (Kulttuuria kaikille 2023.) Sosiaalinen saavutettavuus mahdollistaa yhdenvertaisen osallistumisen ja toimimisen yhteiskunnan eri osa-alueilla. Myönteinen asennoituminen moninaisuuteen näkyy arvostavana käyttäytymisenä ihmisten välisissä kohtaamisissa. (Invalidiliitto 2023.)

Saavutettavuutta voidaan edistää käyttämällä selkokieltä. Selkokieli tarkoittaa selkeää suomen kieltä, joka sopii niille, joille yleiskieli on liian vaikeaa. Selkokieli lisää saavutettavuutta henkilöille, joilla on esimerkiksi kehitysvamma, muistisairaus, oppimiseen tai lukemiseen liittyviä vaikeuksia tai jos suomen kieli ei ole äidinkieli. Selkokieli mahdollistaa erilaisten palvelujen käyttämistä, päättämään omista asioistaan ja osallistumaan yhteiskunnan toimintaan, kuten esimerkiksi opiskelemaan ja käymään töissä. (Selkokeskus 2024.)

Teatteri voi toteuttaa saavutettavuutta muun muassa viestinnän ja esteettömyyden keinoin. Käytännössä voidaan toteuttaa esimerkiksi kuvailutulkattuja esityksiä, viittomakielelle tulkattuja esityksiä tai tekstitettyjä esityksiä. Saavutettava teatteri on myös moninainen teatteri, joka on vuoropuhelussa yhteiskunnallisten muutosten kanssa. Moninaisuus näkyy roolituksessa ja teatteritilojen suunnittelussa sekä taiteellisessa sisällössä. (Kulttuuria kaikille 2014.)

4.2 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus on kirjattu Suomen perustuslakiin, mikä tarkoittaa sitä, että yhdenvertaisuus on jokaisen ihmisen perusoikeus. Laki edistää yhdenvertaisuutta, ehkäisee syrjimistä ja vahvistaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuus merkitsee sitä, ettei ketään saa syrjiä tai asettaa eriarvoiseen asemaan iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Yhdenvertaisuuslaki määrittää kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua, tehdä työtä ja saada tarvitsemiaan palveluita. Laki velvoittaa valtiota, kuntia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuutta toiminnassaan ja tekemään yhdenvertaisuussuunnitelman. Velvollisuus yhdenvertaisuussuunnitelman tekemiseen koskee työnantajia, jotka työllistävät vähintään 30 henkilöä. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.)

Yhdenvertaisuuden toteuttaminen on teattereille tärkeää, sillä taiteen voi nähdä ihmisoikeutena. Se antaa välineen aktiiviseen osallisuuteen ja toimijuuteen yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Taiteen avulla voidaan kuulla myös heitä, joiden ääntä ei välttämättä tavallisesti kuulla. Taide voi mahdollistaa joukkoon kuulumisen tunnetta, mutta myös yksilöllistä ajattelamista ja kokemista. (Kettuki 2022.) Kulttuurin ja taiteen alalla työskentelee muun muassa Kulttuuria kaikille –palvelu saavuttavuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Se tarjoaa tukea ja tietoa taideorganisaatioille. Palvelu tekee yhteistyötä muun muassa taiteilijoiden sekä taide- ja kulttuuriorganisaatioiden kanssa. (Kulttuuri kaikille 2023.)

“YHDENVERTAISUUS ei ole mahdollista ilman taiteen saavutettavuutta ja esteettömyyttä.”
(Kettuki 2022.)

5 TILAAJA JA YHTEISTYÖKUMPPANIT

5.1 Q-teatteri

Opinnäytetyön tilaajana toimiva Q-teatteri on vuonna 1990 perustettu ryhmämuotoinen ammattiteatteri. Teatteri on näyttelijöiden perustama, ja se sijaitsee Helsingissä. Kahdeksan työntekijästä kuuluu vakituisen henkilökuntaan ja kokonaisuudessaan teatteri muodostuu viidestäkymmenestä jäsenestä, jotka ovat eri teatterialan ammattilaisia. Q-teatteri asettautuu poliittisen teatterin jälkeiseen aikaan Suomen teatterihistoriassa. (Q-teatteri 2023a.) Q-teatterin kuuluu niin sanottuun ryhmäteattereiden toiseen aaltoon, jossa monet ryhmät rakentuivat vahvojen keskushenkilöiden ympärille. Kummassakin ryhmäteatteriaallossa kyseenalaistettiin laitosteattereita ja heidän toimitapojaan, mutta toisessa aallossa korostui halu tehdä omannäköistä teatteria. (Kemppi & Säkö 2016, 24–25.) Q-teatterin esitykset painottuvat kotimaisiin kantaesityksiin, mutta etenkin teatterin pienellä näyttämöllä nähdään myös erilaisia pienempien ryhmien esityksiä (Q-teatteri 2023a; Q-teatteri 2023c.) Vuonna 2022 Q-teatterilla esitettiin 120 esitystä, joissa katsojia oli 14 243. Omia ensi-iltoja teatterilla oli näytäntökaudella 2021–2022 seitsemän. (Tinfo 2022.)

Q-teatterilla on kaksi näyttämöä, suurempi 200–220 katsojan näyttämö ja pienempi noin 40 katsojan näyttämö, Puoli-Q (Q-teatteri 2023b). Isolla näyttämöllä esitetään pääasiassa Q-teatterin omat esitykset. Puoli-Q:n tilat ovat Nuorten Teatterin sekä muun yleisötyön ja yhteisöteatterin toiminnan käytössä, mutta siellä esitetään myös ulkopuolisten ryhmien uusia esityksiä. Puoli-Q:n katsomo on liikkuva, joten se voidaan rakentaa moneen eri muotoon. Salin keskellä on kahdeksan tolppaa ja maksimissaan sinne mahtuu 99 henkilöä. (Q-teatteri 2023c.)

Q-teatterin toimintaa rahoitetaan esittävän taiteen valtionosuudella. Tämä tarkoittaa, että teatteri on saanut valtiollista tukea säännölliseen, vakinaiseen ammatilliseen ja ympärivuotiseen toimintaansa. Valtionosuuden piiriin on mahdollista hakea kolmen vuoden välein ja siihen voidaan hyväksyä joko kolmen vuoden määräajaksi tai toistaiseksi. (Laki esittävän taiteen edistämisestä, 1082/2020). Q-teatteri saa valtionosuutta toistaiseksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023b.)

Vuodesta 2004 asti Q-teatterissa on työskennellyt yleisötyöntekijä. Alusta asti yleisötyön vastaavana on toiminut yksi henkilö, kolmevuotista sijaisuutta lukuun ottamatta. (Kemppi & Säkö

2016, 404.) Viimeisimmän tilaston mukaan, vuonna 2022, Q-teatterilla järjestettiin 178 yleisötyön tapahtumaa, joihin osallistui 1805 henkilöä (Tinfo 2022). Q-teatterin yleisötyön ja yhteisöteatterin toiminnassa toteutetaan soveltavan taiteen keinoin koulutusta ja opetusta, harrastustoimintaa, hankkeita sekä yhteisöteatteritoimintaa (Q-teatteri 2023d). Yleisötyö onkin merkittävässä roolissa teatterin toiminnassa (Q-teatteri 2023a).

Q-teatterin yleisötyön ja yhteisöteatterin toimintaan kuuluvat Nuorten Teatteri ja Tarinateatteri Hyvä Kätilö. Nuorten Teatteri tarjoaa 15–20 –vuotiaille teatterista kiinnostuneille nuorille tarkoitettua harrastustoimintaa. Nuorten Teatteri toteuttaa vuosittain yhden esityksen. (Q-teatteri 2023e.) Tarinateatteri Hyvä Kätilö on näyttämötaiteen ammattilaisten ryhmä, jonka tarkoituksena on edistää hyvinvointia ja mielenterveyttä soveltavan teatterin menetelmiä käyttäen. Ryhmä esittää tilauksesta tarinateatteriesityksiä eri kohderyhmille ja toteuttaa työpajakokonaisuuksia. Sen lisäksi ryhmä on ollut mukana useissa hankkeissa, kuten Tule nähdäksi –hanke (2021–2023) ja opinnäytetyön kirjoitushetkellä käynnissä olevissa hankkeissa kuten Helsingin malli sekä iäkkäiden ihmisten kulttuuritoiminnan edistämisen hanke. (Q-teatteri 2023f.)

5.2 Live-säätiö

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimivan Live-säätiön tavoitteena on mahdollistaa mahdollisimman monen suomalaisen toimisen yhteiskunnan täysipainoisena jäsenenä (Live 2023a). Säätiön toimintaa ohjaavat arvot ovat yhteisöllisyys, rohkeus, inhimillisyys, selkeys ja suunnitelmallisuus (Live 2023b). Live-säätiö tarjoaa ammatillista erityisopetusta, neurologista kuntoutusta, työllistymisen valmennus- ja asiantuntijapalveluita, ammatillista koulutusta ja kuntoutusta. Aikaisemmalta nimeltään Live-säätiö tunnettiin Invalidisäätiönä, joka oli perustettu talvisodassa vammautuneiden hoitamista, kuntouttamista ja uudelleen kouluttautumista varten. Nykyinen nimi on otettu käyttöön vuonna 2018, jolloin säätiö yhtenäisti eri toiminnot Live-palvelubrändin alle. (Live 2023a.)

Live-säätiöön kuuluva Ammattiopisto Live on pääkaupunkiseudun suurin erityisammattioppilaitos, jonka toiminta on yleishyödyllistä (Live2023 a). Ammattiopisto Live oli aiemmalta nimeltään Keskuspuiston ammattiopisto (Live 2023c). Ammattiopiston toimintaa rahoittaa pääosin opetus- ja kulttuuriministeriö ja se toimii erityisopetuksen valtakunnallisena osaamisyksikkönä (Live 2023a). Ammattiopisto Live tarjoaa opinnoissa yksilöllistä, laajaa tukea henkilöille, joilla on esimerkiksi vaikeita oppimisvaikeuksia, vaikea vamma tai sairaus. Jokaiselle opiskelijalle suunnitellaan henkilökohtainen vaativan erityisen tuen kehityssuunnitelma, joka

on sidoksissa opiskelijan tavoitteisiin. (Live 2023d.) Ammattiopisto Livessä voi opiskella ammatillisen perustutkinnon, ammatti- tai erikoisammattitutkinnon pienryhmäopetuksessa. Tarjolla on monipuoliset mahdollisuudet kouluttautua monenlaisille ammattialoille, kuten esimerkiksi maalariksi, muusikoksi, tanssijaksi, toimitilahuoltajaksi, lähihoitajaksi, kokiksi tai ohjelmistokehittäjäksi. (Live 2023e.)

Live tarjoaa tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta (TUVA), joka on tarkoitettu oppivelvollisille ja aikuisille, joilla ei ole toisen asteen koulutusta ja joilla on tarvetta ohjaukselliselle tuelle hakeutuakseen joko ammatilliseen koulutukseen tai lukioon (Opetushallitus 2023a). TUVA-koulutus on varsin uusi koulutus, sillä se on alkanut vasta elokuun alussa 2022. TUVA-koulutuksen alle yhdistyvät perusopetuksen lisäopetus (kymppiluokka), lukioon valmistava koulutus (LUVA) ja tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (VALMA). (Helsingin kaupunki 2023.) TUVA-koulutuksessa opiskelija voi muun muassa korottaa perusopetuksen arvosanoja ja suorittaa ammatillisen koulutuksen tai lukion opintoja. (Opetushallitus 2023a.) Livessä on mahdollista opiskella myös työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA), joka on tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. TELMA-opiskelijoille suunnitellaan yksilöllinen opintopolku, jossa huomioidaan opiskelijan henkilökohtaiset valmiudet ja tavoitteet. (Opetushallitus 2023b.)

5.3 Helsingin Kaupunginteatteri

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimiva Helsingin Kaupunginteatteri on Suomen suurin ammattiteatteri. Teatterin neljässä toimipisteessä työskentelee 240 vakituista työntekijää. (Helsingin Kaupunginteatteri 2023a.) Teatterilla on kaikkiaan viisi näyttämöä, joista kaksi, suuri ja pieni näyttämö sijaitsevat varsinaisella teatteritalolla, Eläintarhantiellä. Hakaniemessä on Arena-näyttämö, Pasilassa Studio Pasila ja Kampissa ruotsinkielinen Lilla Teatern. (Helsingin Kaupunginteatteri 2023b.)

Helsingin Kaupunginteatterissa esitettiin 534 esitystä vuonna 2022. Näissä esityksissä oli yhteensä 175 268 katsojaa. (Tinfo 2022.) Ohjelmistotarjonta on laaja puhenäytelmistä lastenteatteriin ja musiikkiteatterista tanssituotantoihin (Helsingin Kaupunginteatteri 2023a). Katsojakunta on siis näin ollen monimuotoinen.

Yleisötyön parissa Helsingin Kaupunginteatterilla työskentelee täysimääräisesti kolme henkilöä ja heidän lisäksi vaihteleva määrä hanketyöntekijöitä. Teatterin yleisötyössä huomioidaan vahvasti lapset ja nuoret, mutta päämääränä on olla teatteri kaikille kaupunkilaisille. Helsingin Kaupunginteatterin yleisötyö järjestää muun muassa työpajoja, tekijätapaamisia ja kulissikiertoja. (Helsingin Kaupunginteatteri 2023c.) Näiden lisäksi yleisötyötä tarjotaan myös erilaisten hankkeiden kautta, kuten Taidetta ikääntyneiden koteihin –hanke, Pääroolissa Malmi –hanke, Shed-musiikkiteatteri ja Taidetestaajat –hanke (Helsingin Kaupunginteatteri 2023d). Vuonna 2022 yleisötyön tapahtumia järjestettiin 458 ja niihin osallistui Helsingin Kaupunginteatterilla yhteensä 21284 henkilöä (Tinfo 2022).

6 MENETELMÄT

Menetelmiksi opinnäytetyöhön valittiin työpajakokeilu, haastattelut ja kyselytutkimus. Työpajakokeilu oli koko opinnäytetyön lähtökohta. Kokeilulla haluttiin saada käytännön ymmärrystä siitä, mitkä asiat voisivat toimia ryhmän kanssa, sekä siitä, kuinka työpajoja olisi järkevintä toteuttaa. Haastatteluilla haettiin yleisötyöntekijöiden ja teatterin näkökulmaa aiheeseen. Tarkoitus oli kuulla juuri kyseistä työtä tekevien henkilöiden ajatuksia ja kokemuksia, jotta toimintamalli palvelisi heitä parhaiten.

Alkuperäisessä suunnitelmassa ennen työpajoja oli tarkoitus toteuttaa kokemusasiantuntijoiden kanssa käyntejä teatterissa. Tämä vaihe jätettiin kuitenkin aikataulullisista syistä pois. Työssä haluttiin kuitenkin kuulla kohderyhmään kuuluvien henkilöiden näkökulmia laajemmin, joten opinnäytetyön loppuvaiheessa päätettiin toteuttaa kyselytutkimus. Se osoittautui tärkeäksi, sillä näin vältettiin ylhäältäpäin saneltu kokemus. Yhdessä näillä kolmella menetelmällä pyrittiin luomaan monipuolinen ja kaikki huomioon ottava toimintamalli.

6.1 Työpajakokeilu

Kokeilulla tarkoitetaan käyttäjäkeskeistä tapaa kerätä tietoa ja kehittää asioita nopealla tahdilla. Kokeilu rakentuu kolmesta vaiheesta: ideoinnista, itse kokeilusta ja tulosten arvioinnista. Kokeilussa keskeistä on, että siinä päästään heti käsiksi toteutukseen. Näin ongelmakohdat ja ratkaisut on mahdollista huomata ennen kuin sitä jaetaan suuremmalle ryhmälle. (Alanko 2017.)

Tässä opinnäytetyössä kokeiltiin työpajakokonaisuutta. Työpajoja oli yhteensä neljä, joista kaksi järjestettiin ammattiopisto Liven tiloissa ja kaksi Q-teatterin pienellä näyttämöllä, Puoli-Q:ssa. Yhden työpajan kesto oli keskimäärin 45 minuuttia, mutta vaihteli ryhmän tarpeiden mukaan. Tapaamiset olivat kerran viikossa aina tiistaisin. Työpajat alkoivat koululla klo 9 ja Q-teatterilla klo 10.

Osana työpajakokonaisuutta ryhmä kävi kulissikierroksella Helsingin Kaupunginteatterilla. Kulissikierroksella esiteltiin teatterin tiloja, joihin yleisö harvemmin pääsee, kuten pukuvarasto ja esiintymislava. Kierroksen veti kaupunginteatterin yleisötyöntekijä. Kierroksen tarkoituksena oli nähdä, kuinka ryhmä toimii eri ympäristössä, eri kokoisessa teatterissa ja eri vetäjän vetämänä.

Ennen itse työpajoja järjestettiin oppilaitoksella ryhmän kanssa tapaaminen, jossa käytiin läpi, mitä työpajoissa tapahtuu, millaisia ennakko-odotuksia ryhmällä oli ja miten heidän anonymiteettinsä säilytetään. Työpajojen jälkeen opiskelijoilta pyydettiin vielä palautetta ja tunnelmia kokeilun ajalta. Ryhmää tavattiin kokonaisuudessaan siis seitsemän kertaa. Ryhmä osallistui yleisötyöhön käytännössä, harjoitteiden ja pohdintatehtävien avulla.

Ryhmä rakentui ammattiopisto Liven opiskelijoista. Kaikki heistä opiskelivat tutkintoon valmentavassa koulutuksessa. Opiskelijoilta ei kysytty diagnoosia, joten työpajaan osallistuneiden kuulumista tai kuulumattomuutta neurokirjioon ei voida todentaa. Osallistujamäärä työpajoissa vaihteli 3–8 henkilön välillä. Paikalla olivat myös erityisopettaja ja ohjaaja.

Ensimmäisessä tapaamisessa kerrottiin opinnäytetyön tekemiseen liittyvistä eettisistä periaatteista (Humak 2024). Kerrottiin, ettei ketään opiskelijaa tai opetushenkilökuntaan kuuluvaa mainita nimeltä, eikä myöskään sitä, missä kyseinen Liven toimintayksikkö maantieteellisesti toimii. Opinnäytetyössä mainitaan ainoastaan, että työpajakokeiluun osallistui ammattiopisto Liven tutkintoon valmentavassa koulutuksessa (TUVA) oleva ryhmä. Tietojen kerääminen tehtiin opiskelijoiden anonymiteettiä kunnioittaen kyselyiden sekä alku- ja loppuhaastattelun keinoin. Opiskelijoille kerrottiin, että heitä havainnoidaan ryhmänä, ei yksilöinä.

Opinnäytetyössä tehtyyn kokeiluun osallistuminen oli osa pakollista koulupäivää opiskelijoille. Opiskelijoille pyrittiin kuitenkin ilmaisemaan, että osallistuminen on vapaaehtoista. Heille tarjottiin mahdollisuutta olla tekemättä harjoituksia. Opiskelijoille myös painotettiin, ettei tuotoksia tarvitse näyttää muille. Työpajoissa läsnä ollut erityisopettaja rohkaisi opiskelijoita näyttämään töitään, minkä johdosta osa opiskelijoista näyttikin tuotoksensa muille. Opiskelijoiden tekemiä tuotoksia ei otettu osaksi opinnäytetyötä.

Työpajoista kerättiin tietoa havainnointimatriisiin avulla. Jokaisen työpajan jälkeen pidettiin palaveri, jossa havainnot kirjattiin paperille kolmeen ryhmään: “Mikä onnistui?”, “Mikä ei onnistunut?” ja “Muuta”. Tämä oli hyvä tapa purkaa työpajan tunnelmia, oivalluksia ja kehitysideoita kahdestaan heti työpajan jälkeen.

Lopuksi toteutettiin palautehaastattelu, jossa kysyttiin erityisopettajan näkemystä työpajojen onnistumisesta. Sen lisäksi kysyttiin erityisopettajan ja erityisammattioppilaitoksen toiveita sekä työpajojen että teatteriyhteistyön suhteen. (LIITE 1)

Työpajojen aiheeksi valikoitui teattereiden eri ammattialat. Idea aiheesta syntyi keskustelussa erityisopettajan kanssa. Erityisopettajan toivoi opiskelijoidensa tietävän enemmän luovien alojen opiskelumahdollisuuksista. Hänen tavoitteenaan oli avartaa opiskelijoiden ajatusmaailmaa muillekin vaihtoehdoille kuin opiskella lähihoitajaksi, kokiksi tai autoalalle. Myös Q-teatterin puolelta vahvistettiin ammatteihin liittyvän aiheen merkityksellisyyttä.

Työpajojen sisällön suunnitteluun oli saatu vapaat kädet, kun työpajojen aiheesta oli sovittu erityisopettajan kanssa ja keskusteltu siitä, kuinka sisältö limittyisi TUVA-koulutuksen opetussuunnitelmaan. Työpajakokonaisuus rakentui urasuunnittelutaitojen, hyvinvointi-, vuorovaikutus- ja kulttuuriosaamisen ympärille. (Opetushallitus 2023c.) Työpajoihin suunniteltiin tehtäviä ja harjoituksia, jotka syvensivät itsetuntemusta, herättivät luovaa ajattelua ja avasivat teatteriin liittyviä ammattialoja sekä lisäsi ylipäättään teatterin tunnettuutta. (LIITE 2)

6.2 Haastattelut

Haastatteluilla tarkoitetaan tavoitteellista tiedonhakumenetelmää, jossa haastattelija kerää haastateltavalta tietoa asettamalla hänelle kysymyksiä. Yksinkertaistettuna haastattelija on kysyjä ja haastateltava tiedon antaja. Arkikeskustelusta tilanne poikkeaa sillä, että kummallakin haastattelun osapuolella on omat tehtävänsä ja tilanne tallennetaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 47) Haastattelut voidaan jakaa strukturoituihin, puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Laadullisen tutkimuksen haastattelut ovat pääasiassa puolistrukturoituja, sillä haastattelujen on käytännössä mahdotonta olla täysin strukturoimattomia. Tutkimuksen kannalta pitäisi tietää, mitä tutkii. (Hyvärinen 2017, 21.)

Haastattelut toteutettiin tässä opinnäytetyössä puolistrukturoituina haastatteluina. Haastattelut pseudonymisoitiin, mikä tarkoittaa sitä, etteivät haastateltavat ole opinnäytetyössä tunnistettavissa. (Enisa 2018.) Jokainen haastateltava sai koodinimen litterointivaiheessa. Koodinimi muodostuu sanasta Haastateltava ja numerosta, eli Haastateltava 1, Haastateltava 2 ja niin edelleen.

Haastateltaviksi valikoitui seitsemän yleisötyön parissa toimivaa henkilöä, seitsemästä teatterista eri puolilta Suomea. Haastateltavat valikoituivat sen perusteella, että heidän verkkosivuiltaan löytyi maininta yleisötyöstä. Teattereiden kokoluokka vaihteli alle kymmenestä vakituisesta työntekijästä yli satoihin vakituisiin työntekijöihin.

Haastateltaville lähetettiin kysymykset etukäteen ja he pystyivät halutessaan tutustumaan niihin (LIITE 3). Heiltä ei kuitenkaan vaadittu kysymyksiin tutustumista. Heille tarjottiin mahdollisuus myös lukea haastatteluosio ennen opinnäytetyön julkaisua voidakseen tarkistaa, ettei teksti sisällä tunnistettavaa tietoa.

Haastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, sillä tavoitteena oli selvittää, mitkä asiat toimivat erityisryhmien kanssa työskennellessä ja missä oli haasteita, mitä teatterit yleisötyössään jo tekivät erityisryhmien kanssa ja miten he määrittelevät erityisryhmät. Haastatteluilla selvitettiin lisäksi teattereiden yleisötyön taustoja ja heidän toiveitaan yhteistyöstä erityisammattioppilaitosten kanssa. Haastatteluilla pyrittiin saamaan yleiskuva olemassa olevasta tilanteesta ja kehittämistarpeista.

6.3 Kyselytutkimus

Kyselytutkimus on määrällinen tutkimusmenetelmä. Määrällisessä tutkimusmenetelmässä kerätään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin perustuvaa tietoa. Asioita kuvataan numeeristen suureiden avulla. Kyselytutkimuksen avulla kerätään tietoa ennakkoon valitulta kohderyhmältä standardoiduilla kysymyksillä. Näin pystytään keräämään tietoa mahdollisimman laajasti tutkittavasta aiheesta. (Heikkilä 2014, 14.)

Tässä opinnäytetyössä toteutettu kysely sisälsi sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä, jolloin osa tuloksista oli laadullisia (LIITE 4). Tarkoituksena oli selvittää erityisryhmän teatterikokemuksia ja tarpeita teatterissa. Tämän takia tämä kysely on sekä määrällinen että laadullinen.

Kyselytutkimus toteutettiin Microsoft Forms –kyselyalustalla. Se toteutettiin anonymisti neurokirjolla oleville henkilöille. Koska kysely oli anonyymi, kyselyyn vastanneiden kuulumista kohderyhmään ei voitu vahvistaa. Kyselyssä ei myöskään kysytty siihen osallistuneiden diagnooseja. Kysely lähetettiin ennen julkaisemista kahdelle neurokirjolla olevalle henkilölle. Tällä pyrittiin ottamaan huomioon, että kyselyn sisältö soveltuu kohderyhmälle.

Kyselyä jaettiin erilaisissa Facebookin vertaisryhmissä sekä WhatsAppin erilaisten ryhmien kautta. Facebook-ryhmät valittiin sen perusteella, että niiden nimessä oli jokin kohderyhmään liittyvä termi. Mikäli ryhmän toiveena oli, ettemme liittyisi siihen, jakoivat ryhmien ylläpitäjät kyselyä eteenpäin. Facebook-ryhmissä painottuivat “ADHD” ja “autismi” -sanalla löytyneet

ryhmät, sillä niitä löytyi eniten. WhatsAppin kautta kyselyä jaettiin omille verkostoillemme. Kysely oli auki 13.10.-29.10.2023 ja siihen vastasi 40 henkilöä.

7 ANALYYSI

Työpajakokeilun tulokset kerättiin havainnointimatriisin, muistiinpanojen, Mentimeter –soveluksen ja hymynaama-asteikkojen avulla. Haastattelut litteroitiin ja kyselyn vastaukset käytiin läpi kootusti Microsoft Formsin tarjoaman alustan avulla. Kaikki nämä menetelmät analysoitiin laadullisen analyysin keinoin. Laadullisella analyysillä tarkoitetaan sitä, että aineisto ja tutkimuskysymys keskustelevat keskenään tiiviisti. (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, Haastattelun analyysin vaiheet.)

Työssä käytettiin laadullista sisällönanalyysia, joka on lähellä teemoittelua. Laadullinen sisällönanalyysi keskittyy siihen, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo, kuten muun muassa siitä, mistä haastateltavat puhuvat tai mitä jokin valokuva esittää. Sitä voi käyttää esimerkiksi kirjoitettujen tekstien, haastattelujen ja nauhoitetun puheen analysointiin. (Tietoaristo 2024).

Työpajakokeilu analysoitiin teemoittelun avulla siten, että tuloksista nostettiin toistuvia aihealueita, joiden alle tulokset sijoiteltiin. Kysely- ja haastatteluosiot oli jaettu aihealueiksi jo kysymysasetteluvaiheessa (LIITE 3 ja LIITE 4). Niiden tulokset analysoitiin kysymys kysymykseltä, jonka jälkeen niitä ristiin verrattiin.

7.1 Työpajakokeilu

Alkuhaastattelu ja informaatio tulevista työpajoista

Alkuhaastattelussa esittäydyimme, kerroimme opinnäytetyöstä ja esittelimme suunnitelmamme työpajojen rakenteesta. Teimme opiskelijoille alkuhaastattelun, jossa hyödynsimme Mentimeter-sovellusta (LIITE 5). Esitimme kysymyksiä, joiden vastaukset kirjasimme paperille. Opiskelijoille annettiin myös hymynaama-asteikko tehty kysely, jossa pyysimme heitä merkitsemään mielikuvansa teatterista (LIITE 6).

Työpajat suunniteltiin rakentumaan siten, että emme tehneet aluksi mitään draamallista tai muuta itseilmaisuun liittyvää, vaan luokkahuoneessa osallistuminen tapahtui omalta paikalta käsin. Tiedostimme, että monilla oli pelkkään “teatteri” -sanaan liittyviä ennakkokäsityksiä ja pelkoja esiintymään joutumisesta. Halusimme tietoisesti purkaa tämän pelon heti ensimmäisessä tapaamisessa ryhmän kanssa.

Saimme alkuhaastattelussa selville, että teatteri ei ollut opiskelijoille kovinkaan tuttu. Muutama heistä oli käynyt viimeksi lapsena päiväkotiryhmän mukana teatterissa tai niin että teatteriesitys oli tuotu päiväkotiin. Teatteria pidettiin vanhoille ihmisille kuuluvana ja tylsänä, jonne ei itse vapaaehtoisesti menisi. Hymynaama-asteikolla tehty alkukysely kuitenkin näytti, että mieli-kuva teatterista oli neutraali ja enemmän positiivinen kuin negatiivinen.

Ryhmä

Huomioimme, että kyseessä oli juuri opintonsa aloittanut ryhmä. Työpajat alkoivat siinä vaiheessa, kun ryhmä oli tuntenut toisensa vasta kaksi viikkoa. Koska ryhmä oli vasta tutustumisvaiheessa, ryhmälle annettiin niin yksilötehtäviä kuin koko ryhmälle soveltuvia tehtäviä. Opiskelijoita ei haluttu asettaa valitsemaan paria tai ryhmää, vaan haluttiin vahvistaa heidän ryhmäytymistään. Ryhmä jaettiin osiin vain yhden kerran, mikä tapahtui viimeisessä työpajassa Q-teatterilla. Tuolloinkaan opiskelijat eivät itse valinneet ryhmäänsä, vaan me toteutimme ryhmänjaon.

Havaitsimme, että jos ryhmä jaetaan pienempiin ryhmiin tai pareihin, on huolehdittava työrauhasta ryhmien välillä. Ryhmät eivät voineen olla liian lähekkäin, sillä ne häiriintyivät toisistaan. Tämä asettaa tilalle tietynlaisia vaatimuksia, kuten sen, että tilaa täytyy olla tarpeeksi. Antamamme tehtävät ja harjoitukset eivät sisältäneet minkäänlaista koskemista tai muuta fyysistä kontaktia, vaan jokaisella opiskelijalla oli mahdollisuus pitää oma henkilökohtainen tilansa.

Työpajoihin osallistui vaihtelevasti 3–8 opiskelijaa, mutta ryhmän koko oli kaiken kaikkiaan noin 13–14 opiskelijaa. Kuulimme ryhmään tulleen työpajojen toteutusjakson aikana uusia opiskelijoita. TUVU-koulutukseen on mahdollista tulla ja sieltä on mahdollista lähteä kesken vuoden, eli ryhmän kokoonpano voi vaihdella. Osa opiskelijoista ei osallistunut työpajoihin ollenkaan emmekä tavanneet heitä niinä seitsemänä kertana, jolloin olimme ryhmän kanssa tekemisissä. Työpajoihin osallistuivat myös luokan erityisopettaja ja ohjaaja.

Kesto

Ryhmän erityisopettaja oli ohjeistanut työpajoja suunnitellessamme, että opiskelijat jaksavat keskittyä korkeintaan 45–60 minuuttia. Sen vuoksi työpajat suunniteltiin kestämään ehdotetun ajan verran ja siinä myös onnistuimme. Työpajat kestivät koululla keskimäärin 45–50 minuuttia ja työpajat Q-teatterilla 50–70 minuuttia. Parhaimmiksi työpajapäiviksi erityisopettaja ehdotti keskellä viikkoa olevia viikonpäiviä, jolloin ryhmän keskittymiskyky on parhaimmillaan ja

osallistujamäärät suurempia kuin esimerkiksi maanantaiaamuna tai perjantaina iltapäivällä. Lisäksi hän sanoi, että aamut sopivat paremmin tämän kaltaiselle toiminnalle. Sen vuoksi työpajajoiksi valikoituivat tiistaiammut.

Ammattiteema ja teatterirekvisiitta

Käytimme teatteriin liittyviä ammatteja pohjana kaikissa harjoituksissa ja tehtävissä sekä hyödynsimme niissä teatterirekvisiittaa monipuolisesti. Q-teatterilta saimme idean käyttää työpajoissa teatterirekvisiittaa, joiden kautta ammattialoja voitiin avata konkreettisesti. Kävimme etukäteen tutustumassa Q-teatterin tarpeistovarastoon ja lainasimme sieltä rekvisiittaa työpajoja varten. Teatterin tarpeisto tarkoittaa esityksissä käytettävää esineistöä.

Valitsimme tarpeistosta 15 erilaista rekvisiittaa, minkä lisäksi otimme omista tavaroistamme seitsemän esinettä täydentämään kokonaisuutta. Nämä esineet olivat huivi, piikkikruunu, lankarulla, viinilasi, radiopuhelin, tekonenä, kamera, käsikirjoitus (2 kpl), silitysrauta, puuvillakassi, kuusiokulma-avain, rikkalapio, mikrofoni, kännykkä, avainnippu, mittanauha, meikkipalleti, lamppu, sivellin, laskin ja teatterijuliste.

Rekvisiitta oli läsnä jokaisessa työpajassa niin luokassa kuin Q-teatterillakin. Opiskelijat muun muassa valitsivat rekvisiitasta itseään kiinnostavan esineen, johon liitettiin tehtäväksi miettiä, mihin teatteriammattiin se voisi liittyä. Sen jälkeen opiskelija suunnitteli piirtämällä tai kirjoittamalla kuvitteellisen hahmon, joka liittyi valittuun rekvisiittaan. Tarkastelimme harjoituksissa rekvisiitan avulla monenlaisia teemoja, mutta emme suoraan opiskelijoita itseään. Täten pyrimme luomaan turvallisuutta ja ennakoitavuutta sisältävän työpajakokonaisuuden tutuksi tulleen rekvisiitan ympärille. Ammattiteema toimi ikään kuin punaisena lankana, johon sidottiin tehtävät, harjoitukset ja keskustelut läpi työpajojen. Rekvisiittaan ja ammattiteemaan sidottu sisältö osoittautui hyvin hedelmälliseksi alueeksi työpajojen suunnittelun ja toteutuksen kannalta.

Luovat yksilötehtävät onnistuivat hyvin luokahuoneessa olevissa työpajoissa. Osa opiskelijoista oli hyvin taiteellisia, jonka myötä tehtävälle annetut aikarajat eivät riittäneet tuotoksen valmistumiseen. Havaintomme osoittivat, että teatterirekvisiitta kiinnosti opiskelijoita. Monia esimerkiksi hämmästytti se, miten aidonnäköinen sukka housuista valmistettu pulla oli, tai miten terävältä näyttävä piikkikruunu olikin materiaaliltaan pehmeä. Ryhmän vierailu työpajan aikana Q-teatterin rekvisiittavarastossa oli erittäin onnistunut ja herätti paljon mielenkiintoa.

Teatterin ammatteihin keskittyvät harjoitukset todettiin toimivaksi, sillä opiskelijat osallistuivat kaikkeen tekemiseen eikä kukaan varsinaisesti kieltäytynyt tehtävistä. Teatterirekvisiitan käyttäminen lisäsi tehtäviin ja harjoituksiin osallistumista, sillä huomio oli rekvisiitassa ja tehtävien tekemisessä.

Sanapilvi ja muita harjoituksia Mentimeter-sovelluksen avulla

Koululla olevissa työpajoissa hyödynnettiin puhelimella käytettävää tekniikkaa, mikä mahdollisti osallistumisen anonyymisti. Käytössä oli Mentimeter -niminen kysely- ja äänestystyökalu, jonka avulla toteutimme alku- ja loppuhaastattelut, teimme erilaisia kyselyjä, loimme tietokilpailun ja hyödynsimme sitä myös tehtävien kirjallisessa muodossa antamisessa (Mentimeter 2024). Mentimeteriin pystyi osallistumaan myös tietokoneella, joten puhelin ei ollut välttämättömyys. Havaitsimme, että Mentimeter toimi hyvin luokkatilanteissa.

Työpajat aloitettiin “Mikä on aamun tunnelma”-sanapilvikyselyllä Mentimeterissä. Opiskelijat rohkaistuivat ilmaisemaan itseään anonymiteetin turvin. Tämä aiheutti myös hauskoja tilanteita, sillä välillä vastaukset olivat varsin humoristisia. Erityisesti nuorten opiskelijoiden kohdalla puhelimen hyödyntäminen laski osallistumiskynnystä. Kun koululuokasta siirryttiin teatterille, muunnettiin sanapilvikysely post-it-lapuille kirjoitettaviksi ja ne liimattiin seinälle. Pyrimme harjoituksia suunnitellessa miettimään niiden tilanteen mukaan muunneltavuutta, kuten esimerkiksi tämän sanapilvi-kysely kohdalla.

Aamukahvitteluhetki teatterilla

Järjestimme aamukahvihetken Q-teatterilla olevissa työpajoissa. Idea tähän tuli opinnäytetyömme tilaajataholta, jolta kuulimme mahdollisuudesta tarjota osallistujille kahvia ja teetä Puoli-Q:n lämpiössä. Lämpiö tarkoittaa teatterin aulatilaa, jossa on mahdollisuus nauttia väliajalla erilaisia tarjottavia ja juomia. Innostuimme ideasta ja tarjosimme kahvin ja teen lisäksi mehua ja erilaisia herkkuja.

Vietimme opiskelijoiden, erityisopettajan ja ohjaajan kanssa mukavia hetkiä tarjottavien äärellä ja jutustellen aamun tunnelmista. Tunnelmat kirjoitettiin post-it-lapuille ja liimattiin lämpiön seinälle sanapilveksi. Näiden kahvihetkien aikana opiskelijat rentoutuivat ja pääsivät tasamaan verensokereita, varsinkin jos aamupala oli jäänyt vähäiseksi. Näin teatteriin tutustuminen eteni luontevasti saavuttaessa narikan kautta lämpiöön, josta siirryimme teatteritilan puolelle.

Ohjeistuksen anto

Kokeilun tuloksena totesimme, että tehtävien ohjeistus on hyvä antaa niin puhuttuna kuin kirjallisenakin. Teatterissa ohjeet oli tulostettu paperille ja luokkatilanteessa hyödynnettiin paperisten ohjeiden lisäksi Mentimeter-sovellusta. Ohjeistus on hyvä olla mahdollisimman selkeä ja selkokielisyys on suositeltavaa. Tehtävät kannatti jakaa pieniin osiin ja ne piti pohjustaa hyvin. Vapaa luova tekeminen tuotti epävarmuutta ja epätietoisuutta, mikä aiheutti keskittymisen herpaantumista. Työpajakokeilun myötä totesimme, että tehtäviä ei saa olla liikaa eikä tekeminen saa olla liian vapaata. Tekemistä ei saa olla myöskään liian vähän, mikä sekkin aiheuttaa keskittymisvaikeuksia.

Kulissikierros

Kulissikierros Helsingin Kaupunginteatterissa painottui teatterin ammattialojen monipuoliseen tutustumiseen, jossa työpajoissa esiin tulleet ammattialat tulivat näkyviksi ja todellisiksi. Tutustuimme muun muassa todella laajaan pukuvarastoon ja kävimme katsomassa lavasteiden tekemistä. Pääsimme seisomaan suurelle näyttämölle, jossa oli valmiina lavasteet illan ensi-iltaa varten. Pääsimme myös keskustelemaan äänitekniikasta vastaavan henkilön kanssa ja kuulemaan hänen mielenkiintoisen uratarinansa. Kulissikierroksen veti Helsingin Kaupunginteatterin oma yleisötyöntekijä.

Ryhmän loppuhaastattelu

Opiskelijoilta saadun palautteen mukaan he kokivat koululla olleet työpajat mieluisammaksi. Osa opiskelijoista koki Q-teatterille ja Helsingin Kaupunginteatterille matkustamisen raskaaksi ja matkan liian pitkäksi. Opiskelijat tulivat näinä kertoina ensin koululle, josta he lähtivät yhdessä ryhmänä liikkeelle. Tämä lisäsi matkustamiseen liittyvää kuormitusta, sillä opiskelija saattoi tulla pidemmänkin matkan päästä koululle.

Opiskelijat antoivat palautteeksi, että työpajoissa oli hauskaa, tylsää ja välillä myös nolostuttavaa. Ohjeistus koettiin selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Toisaalta ohjeita ja tekemistä oli heidän mielestään liikaa. Tietoisuus teatterista ja teatterissa olevista ammateista syveni, minkä havaitsimme loppuhaastattelun tuloksissa. Opiskelijat muun muassa nimesivät paljon enemmän teatteriin liittyviä ammatteja kuin alkuhaastattelussa. Kysyttäessä mitä he toivoisivat työpajoilta enemmän, oli vastauksena “ei mitään”, “en tiedä” ja “olis ollu kiva päästä kokeilemaan niitä töitä”. Kysymykseen “mitä toivottiin vähemmän”, oli vastauksena “mennä Q-teatteriin”, “en osaa sanoa” sekä kysymysmerkkejä ja peukkuja ylöspäin. Kysyttäessä mikä työpajoissa oli

hyödyllistä, vastauksena yksi opiskelijoista mainitsi saaneensa paljon lisää tietoa teatterista, minkä lisäksi vastauksiksi tulivat “ei tule mieleen” ja peukku alaspäin. Loppuhaastattelussa oli vain osa työpajoihin osallistuneista opiskelijoista, joten kaikkien osallistujien kokemuksia ei ole kuultu.

Hymynaama-asteikko jätettiin erityisopettajan jaettavaksi myös niille opiskelijoille, jotka eivät olleet paikalla loppuhaastattelussa (LIITE 6). Hymynaama-asteikolla kysyttiin opiskelijoiden mielikuvaa teatterista. Yli puolet vastauksista oli positiivisia, yksi vastaus negatiivinen ja loput neutraaleja. Tämä tarkoittaa sitä, että hymynaama-asteikon tulokset ovat keskimäärin lopussa positiivisemmat kuin alussa.

Ryhmän erityisopettajan haastattelu

Erityisopettajan havaintojen mukaan työpajojen toimintaan osallistui myös niitä opiskelijoita, jotka yleensä ovat jääneet tarkkailijan rooliin. Opiskelijat uskaltoutuivat ilmaisemaan ääneen sellaisiakin asioita, joista he eivät pitäneet tai eivät kokeneet omakseen. Tätä erityisopettaja piti merkityksellisenä, sillä on tärkeää tunnistaa ne asiat, jotka eivät kiinnosta ja jotka eivät ole itselle tärkeitä. TUV A-opintoihin sisältyy urasuunnittelua, johon liittyy uusiin asioihin ja ammattialoihin tutustumista. Työpajakokeilu tarjosi mahdollisuuden heittäytyä uusien kokemusten äärelle ja tutustua sitä kautta itseensä, omiin vahvuuksiinsa ja kiinnostuksenkohteisiinsa. Moni opiskelija etsi vielä paikkaansa maailmassa.

Erityisopettajan mukaan työpajat olivat hyvin toiminnallisia ja tarjosivat siten monipuolisen mahdollisuuden osallistumiseen. Toiminnallisuudella hän tarkoitti esimerkiksi kyselyitä Mentimeter-sovelluksessa, piirtämis- ja kirjoittamistehtäviä ja opiskelijoiden kanssa käytyjä keskusteluja. Erityisesti Mentimeter-sovellus sai kiitosta erityisopettajalta osallistavuudestaan.

Se, että sai tehdä yksilötehtäviä eikä tarvinnut itse valita ryhmiä, oli erityisopettajan mielestä hyvä asia. Hän mainitsi monella olevan aikaisempia kokemuksia siitä, että on valittu viimeisenä ryhmään eikä sitä traumaattista kokemusta ole tarpeen toistaa. Jokaiselle on hyvä järjestää tilaa olla ja työskennellä rauhassa. Erityisopettaja mainitsi esimerkkinä tilanteen Q-teatterin lämpiössä, jossa tarjosimme ryhmälle aamukahvia erilaisine tarjottavineen. Lämpiössä oli tarpeeksi monta pöytää ja tuolia, ettei heidän tarvinnut kaikkien istua yhden pöydän ääressä. Jokainen sai ottaa sellaisen paikan kuin halusi ja määrittää, miten lähellä halusi muita olla. Erityisopettaja mainitsi, etteivät opiskelijoiden haasteet näy ulospäin eikä moni uskalla sanoa ääneen toiveitaan.

Liian luovat ja suunnittelua sisältävät tehtävät erityisopettaja koki liian haastavina. Hän tarkoitti tällä harjoitusta, jossa opiskelijoille jaettiin erilaiset tehtävät heidän valitsemansa ammatin mukaan. Jos opiskelija oli esimerkiksi valinnut puvustajan ammatin, hänelle annettiin tehtäväksi suunnitella ja piirtää roolivaatteet suosikkikirjaansa tai –tarinaansa. Erityisopettaja pohdiskeli, että opiskelijat olisivat hyötäneet enemmän yhteisestä etenemisestä, jossa olisimme käyneet tehtävän vaiheet yhdessä läpi ja kaikki olisivat tehneet samaa.

Myös harjoitus, jossa siirryimme luokkahuoneesta käytävään kävelemään, oli erityisopettajan mielestä liian haastava. Opiskelijoiden oli vaikea heittäytyä, sillä käytävällä kulki muutakin koulun henkilökuntaa ja opiskelijoita. Erityisopettaja mietti, voisiko syynä olla esimerkiksi pelko kuvatuksi joutumisesta, mikä on nykypäivänä aito huolenaihe. Harjoituksen jälkeen kyttäessä opiskelijat kokivat tilanteen nolostuttavaksi.

Erityisopettajan mukaan ryhmänä liikkuminen lisäsi työpajaan osallistumista koulun ulkopuolella sekä mahdollisti työpajojen että kulissikierroksen aloittamisen aikataulun mukaisesti. Ennen Q- teatterille tuloa ryhmä kokoontui koululle ja lähti sieltä yhdessä teatteria kohden. Julkissa liikennevälineissä kulkeminen oli hyvää harjoittelua kaupungissa kulkemiseen ja reittioppaan käyttöön. Yhdessä matkustaessa ryhmä jutteli muistakin aiheista kuin vain opiskeluun liittyvistä teemoista.

Opiskelijat eivät millään tavoin valittaneet työpajoihin osallistumisesta. Erityisopettaja ei ollut kuullut missään vaiheessa siitä jälkeenpäin, ei negatiivista eikä myöskään positiivista. Opiskelijat tuntuivat suhtautuvan siten, että työpajan lukiessa lukujärjestyksessä osallistutaan siihen mukisematta. Tosin osa opiskelijoista oli tehnyt erityisopettajan mukaan “oman ratkaisunsa” eivätkä osallistuneet kertaakaan työpajoihin. Erityisopettaja pohti, että yksi pidempi työpaja teatterilla olisi parempi kuin kaksi lyhyttä työpajaa. Tätä vahvisti myös Q-teatterilta saatu tieto, että yleisötyössä suositaan kestoaltaan pidempiä työpajoja. Pidempi työpaja mahdollistaisi syvällisemmän osallistumisen ja täten vähentäisi paikasta toiseen kulkemiseen liittyvää kuormittumista.

Oma luokkahuone koettiin parhaimmaksi paikaksi osallistua työpajoihin, minkä erityisopettaja arveli johtuvan siitä, että se koettiin turvalliseksi ja tutuksi. Mukavakin tapahtuma voi olla kuormittava. Se voi näkyä poissaoloina tapahtuman jälkeisinä päivinä, kuten erään koululla järjestetyn tapahtuman jälkeen oli havaittu.

Ryhmä oli erityisopettajan havaintojen mukaan ryhmäytynyt työpajojen ansiosta, ja opiskelijat tutustuneet toisiinsa syvemmin kuin yleensä tässä vaiheessa syksyä. Osa opiskelijoista oli vaihtanut keskenään puhelinnumeroita, mitä erityisopettaja ei olisi uskonut tapahtuneen ilman työpajoihin osallistumista ja siellä koettua yhteistä heittäytymistä. Myös me havaitsimme työpajoissa vallinneen vapautuneen tunnelman, sillä kuulimme paljon naurua ja yhteistä vitsailua, johon osallistuivat niin opiskelijat, erityisopettaja kuin ohjaajakin.

Erityisopettaja toivoi, että he saisivat tulla teatteriin sellaisena kuin he ovat. Osallistujamäärä voi muuttua siitä, mitä on etukäteen ilmoitettu, sillä opiskelijoiden osallistuminen vaihtelee päiväkohtaisesti. Erityisopettaja kuvasi, että ryhmän kanssa liikkumisessa pitää huolehtia esimerkiksi siitä, mistä vessat löytyvät. Tilanteita tulee osata ennakoida etukäteen.

Erityisopettaja mainitsi toiveena saada tietää etukäteen tapahtuman keston sekä mahdolliset pelottavat elementit, joita esimerkiksi kulissikierroksella voisi tulla vastaan. Olisi hyvä kertoa kovista äänistä, jos esimerkiksi jonkun oven tiedetään pamahtavan äänekkäästi kiinni. Olisi hyvä myös kertoa etukäteen pelottavista naamoista tai maskeista, jos niitä on näkyvillä. Äänekkäiden teatteriharjoitusten aikana kulissikierrokselle osallistumista olisi hyvä välttää. Mikäli se ei ole mahdollista, tulisi äänistä kertoa etukäteen. Kulissikierroksella olisi hyvä, jos olisi aikaa pysähtyä ja keskustella välillä, sillä osa opiskelijoista oppii kuuntelemalla ja katselemalla. Erityisopettaja mainitsi myös, ettei ennalta ilmoitettua ohjelmaa ei voi muuttaa joksikin aivan erilaiseksi. Jos on esimerkiksi ilmoitettu, että työpajassa maalataan, on liian suuri muutos, jos ohjelmassa onkin tanssia. Sen sijaan piirtäminen on tarpeeksi lähellä ennalta ilmoitettua maalamista. Sovitussa sisällössä olisi hyvä pitäätyä.

Erityisryhmän kanssa vieraillessaan erilaisissa paikoissa, erityisopettaja toivoo vetäjältä pelisilmää suhteessa ryhmän jaksamiseen ja sen hetkiseen vireystilaan, sekä ymmärrystä erityisryhmistä. Jos näyttää siltä, että ennalta suunniteltu kokonaisuus ei onnistu, pitäisi vetäjän olla valmis muokkaamaan suunnitelmaansa, esimerkiksi lyhentämällä aiotusta kestosta tai muuten muokkaamaan suunnitelmaa. Vetäjän olisi hyvä tietää, että opiskelijat voivat purkaa jännitystään erilaisin keinoin, kuten esimerkiksi kolistelemalla, rapsuttelemalla, pyörimällä itsensä ympäri, nousemalla ylös, piirtelemällä, jalan vatkaamisella tai jollain muulla kehollisella toiminnalla.

Erityisopettajan kokemuksen mukaan on turhan jatkaa toimintaa, jos näkee osallistujan keskittyvän pelkästään kasassa pysymiseen, jotta selviäisi tilanteen loppuun saakka. Hänen mukaansa

jokainen opiskelijoista tekee parhaansa silloin, kun on lähtenyt mukaan toimintaan. Kukaan ei tarkoita pahaa, vaan enemmänkin ponnistelee sisäisesti osatakseen käyttäytyä toivotulla tavalla. Monesti tämä ponnistelu kuormittaa ja väsyttää jälkeenpäin, mikä näkyy sitten seuraavana päivänä poissaolona.

Teatterin tarjoamat apuvälineet voisivat toimia tapauskohtaisesti. Apuvälineillä tarkoitetaan esimerkiksi erilaisia puristeltavia esineitä, joita voi hypistellä kädessä ja siten purkaa jännitystä. Erityisopettajan mukaan niiden tulisi olla äänettämiä, sillä muuten ne voivat häiritä muita. Apuvälineiden pitäisi myös olla uusia ja pakattuja, sillä käytetyt apuvälineet saattavat herättää negatiivisia tunteita.

Erityisopettaja kertoi keskustelleensa kollegoidensa kanssa, ja yhdessä he olivat ideoineet, että voisivat kerätä useammasta eri ryhmästä taiteesta ja kulttuurista kiinnostuneet opiskelijat omaksi ryhmäkseen. Hänen mukaansa voisi olla hedelmällisempää työskennellä jo aiheesta kiinnostuneiden opiskelijoiden kanssa. Tällä ryhmällä he voisivat osallistua esimerkiksi kulis-sikierroksille.

7.2 Haastattelut

Tätä työtä varten haastateltiin seitsemää yleisötyöntekijää, jotka työskentelivät eri teattereissa ympäri Suomen (LIITE 4). Haastateltavat haluttiin pitää opinnäytetyössä tuntemattomina, joten heidät on merkitty tunnisteilla haastateltava 1, haastateltava 2 ja niin edelleen tätä tekstiä varten. Haastateltavien teattereiden koko vaihteli alle kymmenestä työntekijästä yli sataan työntekijään.

Suurimmalla osalla (5) haastatelluista teattereista oli vain yksi vakituinen yleisötyöhön keskittyvä työntekijä. Vastauksiin vaikutti myös se, mikä kussakin teatterissa nähtiin kuuluvaksi yleisötyön pariin. Yleisötyöntekijän, teatteripedagogin tai yleisötyön vastaavan lisäksi teattereissa työskenteli hanke- tai freelancer-työntekijöitä yleisötyön parissa. Kahdessa teatterissa mainittiin, että yleisötyön parissa toimii moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu esimerkiksi näyttelijöitä tai markkinoinnin ammattilaisia.

Yleisötyötä toteutettiin hyvin eri tavoin eri teattereissa. Haastateltavista kaikki mainitsivat jonkinlaiset yhteistyöhankkeet kuuluviksi yleisötyöhön. Yleisötyön perustoimintaan kuului monilla esitysten avaaminen työpajojen (5), kulissikierrosten (5), yleisökeskustelujen (4) ja tekijä-

tai taiteilijatapaamisten (4) avulla. Kolme seitsemästä kertoi olevansa mukana erilaisissa suuremmissa hankkeissa, kuten esimerkiksi Taidetestaajat. Avoimet ovet tai avoimet harjoitukset mainittiin osaksi yleisötyötä kahdessa teatterissa. Opettajan materiaalia mainitsi tekevänsä kolme teatteria ja videomateriaalia kaksi. Haastateltava 3 mainitsi koyleisön hankkimisen yleisötyön tehtäväksi. Haastateltava 2 kertoi yleisötyöhön kuuluvan referenssityöskentelyä. Kaksi teattereista mainitsi viittomakielen tulkkauksen ja kuvailutulkkauksen organisoinnin tietyille ryhmille kuuluvan yleisötyölle.

Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus oli kaikkien haastateltujen teattereiden yleisötyössä merkittävässä osassa, esimerkiksi haastateltava 2 kertoi, että heidän teatterissaan saavutettavuus on yhtenä painopisteenä. Osa teattereista (3) mainitsi heillä olevan saavutettavuuteen tai yhdenvertaisuuteen liittyvä työryhmä tai suunnitelma. Saavutettavuuden osa-alueina nousivat fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja taloudellinen saavutettavuus. Etenkin fyysisestä saavutettavuudesta nostettiin se, ettei se vielä toteudu (3). Monet teatterirakennukset ovat esteellisiä, mutta teatterit kehittävät ja kunnostavat tilojaan hiljalleen. Saavutettavuuden yhteydessä yleisötyöntekijät mainitsivat teatterissa toteutettavat kuvailutulkkaukset (4), tekstityksen (4) ja viittomakielisen tulkkauksen (3). Erilaisia apuvälineitä mainittiin käytettävän kolmessa teatterissa. Niistä mainittiin esimerkiksi näpertelyesineet ja helppolukuinen synopsis. Selkokielisyyden mainitsi kaksi teattereista. Näyttämöllä näkyvät tarinat (2) ja ihmiset (3) mainittiin osassa teattereita. Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus välittyivät jokaisen yleisötyöntekijän tavasta puhua työstään. Vastauksista voimme tulkita, että yleisötyöntekijöille näiden asioiden käsitteleminen ja edistäminen oli tärkeää.

“Yleisötyön yks motiivi tehdä sitä, ja aika suuri motiivi, suoraan sanoen ehkä päämotiivi, on nimenomaan yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden edistäminen”. -Haastateltava 6

Haastateltavien teattereiden yleisötyössä oli selvää painotusta lapsiin ja nuoriin, sillä viisi haastatelluista mainitsi lapset, nuoret, peruskoulut tai toisen asteen oppilaitokset yleisötyönsä kohderyhminä. Yksi haastateltavista kertoi, että heidän teatterinsa yleisötyön painotus on lapsissa ja nuorissa. Kohderyhmiä ei haastattelussa kysytty erikseen, mutta ne nousivat luontevasti haastattelumateriaalista.

Haastatellut teatterit työskentelivät laajasti erilaisten ryhmien kanssa, vaikka lähes kaikista yleisötyöntekijöistä tuli selväksi, ettei ihmisiä kovin mieluusti erikseen ryhmitellä. Siihen, kenen

kanssa yleisötyön parissa työskenneltiin, vaikuttivat erilaisten tahojen yhteydenotot (4), ohjelmisto (3) ja erilaiset rahoitukset (3). Muutamat mainitsivat myös yleisötyöntekijöiden oman kiinnostuksen ja osaamisen (2), yhteistyöverkostot (2) ja jonkinlaisen strategian määrittelevän painopisteen (2).

Erityisryhmä määriteltiin kussakin paikassa eri tavoin. Yleisötyöntekijät eivät kovin mielellään määritelleet erityisryhmä -sanaa, sillä he eivät kokeneet ihmisten erottelua erityisryhmiksi tärkeäksi omassa työssään. Yleisötyöntekijöiden puheista nousi yhtenäisesti se, että jokainen ryhmä ja ihminen kohdataan heidän lähtökohdistaan. Ihmisten jaottelua ei koettu niinkään tarpeelliseksi tai toivotuksi. Tarkemmin aiheesta kysyessä erityisryhmän määritelmään nousivat monessa teatterissa ryhmät, joilla oli erityistarpeita tai reunaehtoja työskentelyssään. Tarpeina nousivat muun muassa kieleen, kulttuuriin, sukupuoleen, oppimiseen tai liikkumiseen liittyvät asiat.

”Me ollaan oikeastaan jopa vähän kriittisiä sen suhteen, että onko se hyvä sana se erityisryhmä, että kun me kaikkihan ollaan vähän erityisiä.” -Haastateltava 3

Lähes jokaisessa haastatelluista teattereista (6) tehtiin yleisötyötä erityisryhmien kanssa. Pääasiassa erityisryhmien kanssa toteutettu yleisötyö oli samaa kuin muukin yleisötyön sisältö, kuten yhteisöteatteria, kulissikierroksia, työpajoja, tekijätapaamisia ja muuta kynnyksen mataltavaa toimintaa. Teatterit ilmaisivat soveltavansa sisältöjä jokaiselle ryhmälle sopivaksi. Vastauksiin vaikutti myös se, kuinka erityisryhmiä määriteltiin tai oltiin määrittelemättä.

Erityisryhmien kanssa oli pääsääntöisesti mahdollista toteuttaa yleisötyön toimintaa (6). Vain yksi teattereista ilmoitti, ettei teatterilla ole tarvittavia resursseja erityisryhmien kanssa toimimiseen. Pääsääntöisesti budjetista ei rajattu erityisryhmille omaa osaa (6) vaan erityisryhmien kanssa tehtiin työtä tarve- tai hankelähtöisesti. Erilaiset yhteistyöt ja hankkeet olivat keskeinen osa erityisryhmien toiminnan rahoittamisesta, mutta myös olemassa olevaa toimintaa sovellettiin erityisryhmille sopivaksi. Koulutusta yleisötyöntekijöiltä erityisryhmien kanssa toimimiseen löytyi erilaisista pedagogiikan alan tutkinnoista (6). Yli puolet haastateltavista (4) mainitsivat myös erilaiset lyhytkoulutukset lähteiksi erityisryhmien kanssa työskentelyyn.

Suurin osa teattereista (5) oli tehnyt jonkinlaisia yhteistyötä erityisammattioppilaitoksen kanssa, kaksi teattereista mainitsi yhteistyöstä muiden erityisoppilaitosten kanssa. Tutkintoon valmentava koulutus (TUVA) oli tuttu suurimmalle osalle (5). Yleisötyöntekijät suhtautuivat positiivisesti yhteistyöhön erityisammattioppilaitosten kanssa. Jotkut kertoivat toivovansa lisää

yhteistyötä (2) ja toiset olisivat mieluusti mukana yhteistyön ilmentyessä (5). Erityisammattipilailtoksilta toivottiin kommunikoinnin rohkeutta (7), erityisesti ryhmän tarpeisiin liittyen (6). Haastateltava 2 nosti huomiona kuitenkin sen, ettei osallistujien diagnooseja tarvita, sillä ne eivät välttämättä kerro yleisöyöntekijälle siitä, mitä hänen pitää osata huomioida.

Toiveena oli myös, että opettajat osallistuvat ryhmänsä mukana toimintaan (3). Haastateltava 3:lta nousi toive, ettei opettaja olisi puhelimellaan, edes kuvia ottaen. Kuville voitaisiin hänen mukaansa sopia aika, vaikkapa etukäteen. Opettajien toivottiin olevan tukena ryhmän hallinnassa, sillä opettaja tuntee ryhmänsä ulkopuolista paremmin, mutta toiveena oli myös, että yleisöyöntekijälle jätettäisiin tilaa vetovastuuseen. Näitä asioita toivottiin toisaalta myös miltä tahansa ryhmältä, jonka kanssa teatteri on yhteistyössä.

Yleisöyöntekijät mainitsivat, että erityisryhmille on hyvä varata enemmän aikaa (3) ja henkilöistöä (3). Erityisryhmille ja muille ryhmille tarjottavassa toiminnassa ei vaikuttanut olevan eroja. Osa teattereista mainitsi, että tarjonta oli täysin samaa (3). Yleisöyöntekijät kertoivat ikään kuin “haistelevansa” (2) tunnustelumielessä ryhmiä tai joustavansa (3) aina ryhmästä riippuen. Monet haastatelluista teattereista tekivät yhteistyötä erilaisten yhdistysten tai säätiöiden kanssa (5) kehittääkseen toimintaansa. Yhteiskunnallista tilannetta seurattiin kaikkialla aktiivisesti (7).

“Aika, rauha, jousto, selkeys, selkeät siirtymät, rakenteet ja et on tarpeeksi sitä henkilökuntaa.”

-Haastateltava 3

Yhteen vedettynä yleisöyöntekijät toimivat mieluusti ryhmän kuin ryhmän kanssa. Erityisryhmien kanssa työskentely ei oikeastaan poikennut muiden ryhmien kanssa työskentelystä. Haastatelluista välittyi yleisöyöntekijöiden tahto mukautua ryhmän ja yksilön tarpeisiin. Selkeitä ohjeita siihen, kuinka erityisryhmän kanssa olisi hyvä toimia ei ollut vaan työskentelyä muokataan ryhmä- ja tilannekohtaisesti.

7.3 Kyselytutkimus

Kyselytutkimuksen kohderyhmänä olivat neurokirjolle kuuluvat henkilöt (LIITE 4). Kyselyä jaettiin erilaisiin ryhmiin sosiaalisessa mediassa. Vastaajamääräksi saatiin 40 henkilöä.

Suurin osa kyselyyn vastanneista kävi teatterissa (29). He kokivat teatterin nautinnolliseksi ja viihdyttäväksi. Etenkin sisältö (11) vaikutti siihen, miksi teatterissa käytiin. Muutama mainitsi

menevänsä teatteriin ammatillisista syistä (4) tai teatterin harrastajana (2) ja muutamat ilmaisivat menevänsä läheisen (4) tai jonkin ryhmän mukana (2). Vastaajista 11 taas ilmoitti, ettei käy teatterissa. Monet vastasivat syyksi teatterissa käymisen hinnan (8). Myös aistiärsykkeet (5) ja väkimäärä (2) olivat osatekijöitä siihen, miksi teatterissa ei käy. Kukaan vastaajista ei avoimissa kysymyksissä ilmaissut, ettei teatterissa käynti kiinnostaisi lainkaan, vaikka yksi ilmaisikin kokevansa teatterin kuivana. Tosin täytyy ottaa huomioon, että luultavasti kysely vetosi enemmän teatterista kiinnostuneisiin kuin sellaisiin, jota se ei lainkaan kiinnosta. Pääasiassa vastaajien teatterimielikuvat olivat positiivisia, osa mainitsi teatterin kuitenkin jollain tavoin kuormittavana. Kuusi vastaajista mainitsi, että heidän mielikuvansa teatterista oli elitistinen.

Puolet vastaajista (20) ilmoitti hinnan vaikuttavan siihen, kuinka usein teatterissa käytiin. Useampi (9) mainitsi aistiesteettömyyteen liittyviä asioita, kuten hajun, äänet ja valot. Siihen liittyen väentungos ja mahdollisuus valita mukava paikka mainittiin myös useasti. Vastaajat toivoivat tilaa ympärilleen ja mahdollisuutta liikkua sekä poistua paikaltansa, myös porrastettua sisääntuloa toivottiin. Osa toivoi pystyvänsä tekemään lyhyellä varoitusajalla päätöksen teatteriin tulemisesta ja toiset toivoivat jonkun, esimerkiksi kaveriporukan tai muun ryhmän, organisoivan teatterikäynnin. Muutamat mainitsivat esityksen ajankohdan sekä sisällön syiksi, jotka lisäisivät teatterissakäyntiä.

Kolme neljästä vastaajasta ilmoitti menevänsä mieluummin pieneen teatteriin. Pieni teatteri määriteltiin kyselytutkimuksessa alle 300 katsojapaikan teatteriksi. Loput kokivat ison teatterin mieluisammaksi. Pääasiassa teatteri koettiin neutraaliksi (19) tai positiiviseksi tilaksi (10). Viisi vastaajista vastasi kokevansa teatterin tilana erittäin negatiiviseksi (1) tai negatiiviseksi (4).

Suurin osa vastaajista (37) ilmaisi haluavansa tietoa esityksen aiheesta ja sisällöstä, esityksen ajasta ja kestosta (36) sekä istumapaikan valinnasta (26) ennen esitystä. Noin puolille vastaajista WC:n ja narikan sijainti (20), poistumismahdollisuudet (19) ja esityksen äänet (17) olivat toivottua etukäteistietoa. Annettujen vaihtoehtojen ulkopuolelta toivottiin myös tietoja esityksen valoista ja siitä, kuinka täysi esitys on. Osa halusi tietää, millainen väliaikatarjoilu on ja toivoi eväiden kieltoa. Näiden lisäksi haluttiin tietää reittiohjeita esityspaikkaan julkisilla liikevälineillä.

Suosituimmiksi tavoiksi käsitellä teatterikokemusta, sitä ennen tai sen jälkeen, nousivat materiaalipaketti (15) ja teosesittely (14). Vähiten toivottiin työpajoja (4). "Muu"-kategorian alle

kirjoitetuissa vastauksissa nousi tarve ei-vastavuoroiseen kanssakäyntiin, verkko- ja videotuutukset nostettiin esille. Tämä tarve näkyy myös annetuissa vastauksissa, sillä sekä materiaali- ja pakettipaketit että teosesittelyt ovat yleensä sellaisia, joissa kanssakäynti on minimaalista.

Puolet vastaajista ilmoitti hypistelytuotteiden tai näpertelylelujen (20) tukevan teatterikokemustaan. Myös kuulosuojaimet (13), istuintyyny (13) ja kello (10) koettiin hyödyllisiksi. Näiden lisäksi esineiksi toivottiin himmentäviä laseja ja omaa puhelinta sekä selostusta esityksestä. 12 vastaajaa koki, etteivät he tarvitse esineitä teatterikokemuksen parantamiseksi.

Lähes kaikki vastaajista ilmaisivat, että haluavat tulla kohdatuksi tavallisesti, kuin muutkin asiakkaat (9) tai ystävällisesti (8). Suvaitseva (5) ja yhdenvertainen tai tasa-arvoinen kohtaaminen (3) koettiin tärkeäksi. Osa mainitsi, ettei toivo ollenkaan kohtaamista teatterissa (5). Osa toivoi, että tiedon saanti olisi helpompaa ja selkeämpää (3) ja ettei heidän tarpeitaan koettaisi rasitteena (2). Kaksi kyselyyn vastanneista toivoi, ettei heitä kohdattaisi neurokirjon henkilöinä.

Kehitysehdotuksina teattereille ehdotettiin väliajan ja sisääntulon porrastusta tai erillisiä sisäänkäyntejä ruuhkan välttämiseksi. Aistiesteettömyyttä korostettiin useissa eri vastauksissa ja muun muassa hajujen ja valoärsykkeiden rajaamiseen toivottiin muutoksia. Paikkojen valinta, jotta poistuminen ja paikan vaihto olisi mahdollista, nousi selkeästi kehitysehdotuksiksi. Teatterissa käynnin kuormitusta voitaisiin vastauksien mukaan laskea myös lyhyempien esityksien, hypistelytuotteiden, hiljaisen tilan, istumismukavuuden ja korvatulppien avulla. Vastauksissa nostettiin myös toive selkeämmästä viestinnästä teatterin puolelta, muun muassa tilakartan, etukäteistietojen ja opastuksen avulla.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä kappaleessa kerätään yhteen toimintamallin kannalta keskeiset teemat työpajakokeilusta, haastatteluista ja kyselytutkimuksesta. Nostamme pohtien esiin haasteet, ratkaisuehdotukset ja niistä muodostuvat kehityssuunnat.

Aistiyliherkkyys ja kuormittuminen olivat erityisryhmän keskeisiä haasteita. Tämä nousi esille etenkin kyselytutkimuksen tuloksena. Kyselyyn vastanneet mainitsivat hajuun, ääniin ja valoihin liittyviä tekijöitä sekä paikanvalinnan ja istumamukavuuden merkityksellisyydestä. He kertoivat myös kuormittuvansa väenpaljoudesta, jonka takia toivottiin porrastettua saapumista ja poistumista esityksestä sekä rauhallista tilaa, jossa viettää esityksen väliaika. Työpajakokeilussa huomasimme, kuinka tilan valinta vaikutti opiskelijoiden osallistumiseen ja keskittymiseen. Havaitimme, että tilalla, jossa työpaja järjestetään, on merkitystä. Sekä esityksen katsojat että työpajaan osallistujat halusivat tehdä olonsa mahdollisimman mukavaksi ja turvalliseksi. Koemme, että näihin haasteisiin on mahdollista vastata juuri yleisötyön avulla.

Turvallisuutta voidaan luoda muun muassa ennakoitavuudella. Havaitimme työpajoissa, että harjoitusten ja rutiinien toisto tekee tilanteista ennakoitavia. Kyselytutkimuksessa taas nousi esiin etukäteistiedon merkitys, kuten hajusteettomuus, esityksen kesto ja mahdollisuudet poistua esityksen aikana. Sekä työpajoista että kyselystä havaitimme, että osallistumisen ei tarvitse aina tarkoittaa vastavuoroisuutta. Työpajoissa käytetty Mentimeter oli toimiva ja opiskelijoille mieluisa alusta. Kyselytutkimuksessa mainittiin materiaalipaketin olevan mieluisin tapa osallistua yleisötyöhön. Yksilötehtävät ja verkkoalustoilla tehtävät toteutukset voisivat olla tapa madaltaa osallistumiskynnystä.

Havaitimme työpajoja toteuttaessamme, miten tärkeää selkeä puhe ja ohjeistus oli. Annoimme pääasiassa tehtävien ja harjoitusten ohjeet sekä suullisesti että kirjallisesti. Näin opiskelijat pysyivät palaamaan tarvittaessa tehtävänantoon. Huomasimme toisinaan antavamme liian pitkiä ja rönsyileviä ohjeita, jolloin havaitimme opiskelijoiden keskittymisen herpaantuvan. Erityisopettaja kertoi haastattelussa, että ohjeistuksen antaminen eri tavoin tukee erilaisia oppijoita. Monet yleisötyöntekijät mainitsivat haastatteluissa selkokieli –termin. Teattereissa järjestettiin muun muassa kierroksia selkokielellä tai toteutettiin työpajakokonaisuuksia sen avulla. Vaikka ei käyttäisikään varsinaista selkokieltä, olisi tärkeää käyttää selkeää, hyvää yleiskieltä.

Kyselystä selvisi, että puolet vastaajista kokisi hypistelytuotteet hyödylliseksi teatterikokemuksen tukemisessa. Niiden lisäksi istuintyyny ja erilaiset kuulosuojaimet mainittiin mieluisiksi.

Haastatteluissa osa yleisötyöntekijöistä mainitsi teattereiden käyttävän erilaisia hypistelytuotteita. Esineet olivat keskeisessä osassa myös työpajakokonaisuudessamme. Emme käyttäneet hypistelytuotteita, vaan käytimme esineitä, jotka oli kerätty Q-teatterin tarpeistovarastosta. Si-
doimme esineet työpajoissa olleeseen ammattiteemaan.

Haastatteluissa eräät yleisötyöntekijät kuvasivat ryhmien kanssa työskennellessään “haistelevansa” ryhmän tunnelmaa. Toiset yleisötyöntekijät puhuivat taas joustavuudesta, jolla he lähestyvät ryhmää. Molemmista välittyi vahva pedagoginen ymmärrys siitä, etteivät suunnitelmat välttämättä toteudu sellaisenaan vaan on osattava elää tilanteen ja ryhmän mukaan. Erityisopettaja puhui haastattelussa samasta asiasta käyttäen “pelisilmä” -ilmaisua. Hän koki, ettei omaa suunnitelmaa kannata välttämättä puskea, mikäli ryhmä ei ole sitä valmis vastaanottamaan. Huomasimme työpajakokeilun aikana, että hyvän suunnitelman tekeminen on tärkeää, sillä silloin siitä on helppo myös poiketa.

Havaitsimme teattereiden ammatteihin liittyvät harjoituksen toimiviksi. Ammattiteema osoit-
tautui hyvin hedelmälliseksi ja moneen muotoutuvaksi suunnitellessamme työpajojen sisältöä. Harjoitukset sopivat hyvin ammattiopiston opetussuunnitelmaan ja teatterin yleisötyön pariin, sillä ne avasivat teatterin eri ammatteja ja tekivät teatteria tutummaksi. Koska teema on avoin, se antaa mahdollisuuden toteuttaa monia hyvin erilaisia harjoituksia. Harjoitukset voivat raken-
tua esimerkiksi itsetuntemuksen ympärille tai niitä voi lähestyä konkreettisen tekemisen kautta, kuten tutustumalla teatterin tarpeistoon ja sitä kautta teatteriin itseensä.

Olemme suunnitelleet työpajoissa olleet harjoitukset aiemmin hankitusta osaamisestamme kä-
sin ja soveltumaan juuri tälle ryhmälle (LIITE 2). Emme koe tärkeäksi sitä, että niitä toteutet-
tisiin juuri sellaisina muissakin ryhmissä. Koska ammattiteema on niin monimuotoinen ja
mahdollistaa suunnittelun erilaisista tulokulmista käsin, näkisimme parhaaksi sen, että jokainen
yleisötyöntekijä suunnittelisi työpajat omista lähtökohdistaan. He ovat rautaisia ammattilaisia,
jotka jo työskentelevät monipuolisesti erilaisten ryhmien kanssa.

Erityisryhmät eivät kaipaa erityisyyden esille nostamista. He haluavat tulla kohdatuksi kuten
muutkin teatterissa kävijät, mikä selviää kyselytutkimuksesta. Teattereiden yleisötyöntekijöi-
den haastatteluissa ilmeni, että jokainen ihminen pyritään kohtaamaan sellaisena kuin hän on.
Vahva pedagoginen osaaminen, jolla kaikenlaiset erityisryhmät kohdattiin, välittyi haastatte-
luista. Yleisötyöntekijät pyrkivät toiminnassaan yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen.

Erityisryhmän määritelmät vaihtelivat teattereittain. Selkeää yhtenäistä erityisryhmän määritelmää ei haastatteluaineistosta noussut. Neurokirjolla olevia henkilöitä ei teattereissa rajattu omaksi erityisryhmäkseen. Tätä ei tosin suoraan kysytykään haastatteluissa. Teattereissa tehdään jo nyt monenlaista yhteistyötä erilaisten organisaatioiden kanssa, joilla pyritään lisäämään neurokirjolla olevien osallisuutta teatterissa.

Pohdimme, olisiko neurokirjolla olevat henkilöt hyvä selkeämmin määrittellä omaksi erityisryhmäkseen, jo olemassa olevien erityisryhmien rinnalle. Näkisimme määrittelyn mahdollistavan neurokirjolla olevien henkilöiden tarpeiden ja toiveiden kuulluksi tulemisen. Määrittelyn tavoitteena ei ole eristää neurokirjolla olevia henkilöitä omaksi ryhmäkseen, vaan nostaa heidän tarpeensa näkyville. Kun tarpeisiin osataan vastata, katoaa tarve määrittelylle. Toimintamalli, joka syntyi tämän opinnäytetyön tuloksena, on yksi pyrkimys normalisoida neurokirjon tarpeita teatterin yleisötyön toiminnassa. Inspiraationa opinnäytetyössämme meillä on ollut ajatus siitä, että kun lisätään jonkin ryhmän osallisuuden mahdollisuutta, se mahdollistaa osallisuuden kaikille.

Toimintamalli rajattiin tässä opinnäytetyössä koskemaan erityisammattioppilaitoksen kanssa tehtävää yhteistyötä, mutta näkisimme sen toimivan myös muissa oppilaitoksissa sekä muussa yleisötyön toiminnassa. Olemme päässeet kehitystyössä alkuun työpajakokeilun, haastattelujen ja kyselytutkimuksen avulla, josta toimintamalli tällaisenaan on muodostunut. Toivomme siitä olevan hyötyä teattereille, erityisammattioppilaitoksille sekä neurokirjoon kuuluville henkilöille. Opinnäytetyömme voisi toimia tukena yleisötyön toiminnan kehittämässä.

9 TOIMINTAMALLI

Toimintamalli on kehitetty teatterin yleisötyöntekijälle erityisammattioppilaitoksessa tehtävään yleisötyöhön, jotta se vastaa paremmin erityisryhmän tarpeita. Sitä voidaan käyttää myös muiden ryhmien kanssa, sillä tarkoituksena on madaltaa kaikkien osallistumiskynnystä. Toimintamalli koostuu suunnittelu-, työpaja- ja kulissikierronvaiheista. Toimintamalli on pohjattu edellä mainittuihin analyyseihin. Työpajojen sisältö muunneltavissa.

9.1 Työpajakokonaisuus

Rakenteeksi suositellaan kaksi kertaa koululla toteutettavia 45–60 minuuttia kestäviä työpajoja ja teatterilla joko yksi 90 minuuttia kestävä työpaja tai vaihtoehtoisesti kaksi kertaa 45–60 minuuttia kestäviä työpajoja. Suositellaan, että ryhmä osallistuu työpajojen lisäksi teatterin kulissikierrokselle.

Työpajojen teemoiksi suositellaan teatterin eri ammatteja ja teatterietikettiä. Teatterin eri ammattien kautta osallistuja tutustuu teatteriin kokonaisvaltaisesti ja saa samalla mahdollisuuden tutustua omiin kiinnostuksenkohteisiinsa. Teatterin sisällä työskentelee suuri määrä henkilöitä ravintola-alan ammattilaisista muusikoihin. Tässä suositellaan ottamaan huomioon kaikki mahdolliset uravalinnat teatterin sisällä, jotta osallistuja saa monipuolisen kuvan olemassa olevista mahdollisuuksista. Teatterietiketti avaa osallistujalle teatterissa käymistä, siihen liittyviä tapoja ja käytänteitä. Kun osallistuja tietää, kuinka teatterissa ollaan, keneltä voi pyytää tarvittaessa apua ja mistä esimerkiksi liput ostetaan, vahvistuu hänen itseluottamuksensa teatterissa käyntiä kohti. Nämä teemat luovat kohtaamisinnan teatterin ja erityisammattioppilaitoksen välille.

Rekvisiitan käyttö on hyvä tapa saada konkreettista kosketuspintaa teatteriin ja sen eri ammatteihin. Teatterin tarpeistosta löytyvä rekvisiitta voidaan helposti yhdistää teatterista löytyviin ammatteihin, esimerkiksi tuottajalla voi olla kamera tai muusikolla mikrofoni. Rekvisiitta on hyvä sitoa konkreettisesti mukaan työpajojen harjoituksiin.

Aloitukset ja lopetukset kannattaa tehdä aina samalla tavalla. Tämä luo osallistujille tunteen ennakoitavuudesta. Aloituksiksi ja lopetuksiksi suositellaan tunnelmien kyselyä sanapilven avulla. Sanapilvellä tarkoitetaan sitä, että ryhmältä kerätään yksittäisiä sanoja tiettyyn aiheeseen liittyen. Aloituksessa voidaan kysyä esimerkiksi “Mitkä on aamun tunnelmat?” ja työpajan lopuksi voidaan kysyä “Mitkä fiilikset?”. Ryhmäläiset saavat itse kirjoittaa sanat ja nostaa ne muiden

näkyville. Tämä onnistuu esimerkiksi kiinnittämällä post-it-lappuja seinälle. Sanapilven voidaan toteuttaa myös erilaisten sovellusten avulla, kuten tässä kokeilussa käytetyn Mentimeter-sovelluksen avulla. Mentimeterissä toteutettuna sanapilveen osallistutaan puhelimella tai muulla mobiililaitteella, jolloin vastaukset ovat anonyymejä ja ne näkyvät valkokankaalle tai taululle heijastettuna satunnaisesti muotoutuneena sanapilvenä. Tällöin kynnyks kirjoittaa mitään laskee ja tunteet osoitetaan aidommin.

Ohjeistuksen antaminen vaiheittain ja pienemmissä osissa mahdollistaa kaikkien mukana pysymisen. Mitä pienempiin osiin tehtävä tai harjoitus on mahdollista jakaa, sen parempi. Myös selkokielen käyttäminen luo selkeyttä. Selkokielellä tarkoitetaan yleiskieltä helpommin lähestyttävää tapaa ilmaista asiat. Itsenäisesti tai ryhmässä toteutettavissa tehtävissä suositellaan antamaan tehtävänanto tai sen pääpiirteet myös kirjallisena.

9.2 Mitä kannattaa ottaa huomioon suunnitellessa?

Teatterille

- Aistiherkkyydet (haju, ääni, valo, tila). On hyvä suosia itse tuoksuttomia tuotteita työpajoja ohjatessa, huomioida äänien ja valojen vaimentaminen tarvittaessa. Työtila on hyvä miettiä etukäteen, jotta se olisi rauhallinen ja turvallinen.
- Viestinnän tärkeys. Kattava ja selkeä etukäteistieto niin oppilaitokselle kuin opettajille ja ryhmäläisillekin sujuvoittaa työskentelyä. Erityistarpeita kannattaa tiedustella oppilaitokselta.
- Kohtaaminen. Erityisryhmään kuuluvat ihmiset haluavat tulla kohdatuiksi samalla tavoin kuin kaikki muutkin. He eivät toivo erityishuomiota.
- Aikaa. On hyvä varata enemmän aikaa kaikkeen tekemiseen, kuten siirtymiin ja tehtävien tekemiseen.
- Apuvälinelaukusta voi olla hyötyä. Esimerkiksi Svenska Teaternilla tarjotaan yleisölle mahdollisuus apuvälinelaukkuun, josta löytyy muun muassa hypistelytuotteita, kuulosuojaimet ja kello (Svenska Teatern 2023).

Erityisammattioppilaitokselle

- Opettajan mukana olo. Opettaja toivotaan olevan aktiivisesti mukana ryhmän osallistumisessa toimintaan. Jokaiseen harjoitukseen ei kuitenkaan tarvitse osallistua. Opettajilta toivotaan myös luottamista yleisötyöntekijän taitoon ohjata ryhmää.
- Opettajan asenne. Opettajan myönteisellä asenteella on iso merkitys ryhmän asennoitumiseen.
- Viestinnän tärkeys. Teatterille on hyvä kertoa erityistarpeista mahdollisimman aikaisin. Teatterilta voi rohkeasti kysyä kysymyksiä tai pyytää erityisjärjestelyjä.

LÄHTEET

- Airaksinen, Raija 2019. Yleisötyön historiaa – katsaus viime vuosituhannelle. Teoksessa Raija Airaksinen, Milla Minerva Mertanen & Pirjo Virtanen (toim.) Ystävänä yleisö – katsaus teatterin yleisötyön muotoihin. Draamatyö, 16–22.
- Aivoliitto 2024. Mikä kehityksellinen kielihäiriö on? Viitattu 17.1.2024 <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/kiellellinen-erityisvaikeus/#f878d201>
- Alanko, Ira 2017. Kokeilumenetelmät, -verkotot ja –alustat –hanke. Valtioneuvoston kanslia ja Kokeileva Suomi. 8.2.2017. Viitattu 12.1.2024. <https://vm.fi/documents/10623/4092540/Kokeilumenetelm%C3%A4t%2C+-verkotot+ja+-alustat/5918af06-f028-470f-90d6-b15cce11845d>
- Arts Council England 2017. Audience development and marketing, and Grants for the Arts. Viitattu 30.11.2023. https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Audience_development_and_marketing_and_Grants_for_the_Arts_June2017.docx
- Autismiliitto 2023. Neurokehitykselliset häiriöt. Viitattu 24.5.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/neuropsykiatriset-hairiot/>
- Autismiliitto 2024. Perustietoa autismista. Viitattu 17.1.2024 <https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/#title-1>
- Dahl-Tallgren, Nina 2011. Publikarbete och dramapedagogik. Teoksessa Nina Dahl-Tallgren (toim.) Publik i huvudrollen – En introduktion till publikarbete. KulturÖsterbotten, 13-27
- Enisa 2018. Recommendations on shaping technology according to GDPR provisions - An overview on data pseudonymization. Viitattu 12.1.2024. <https://www.enisa.europa.eu/publications/recommendations-on-shaping-technology-according-to-gdpr-provisions>
- Heikkilä, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. painos. Edita Publishing Oy.
- Helavuori, Hanna 2019. Uusia kohtaamispintoja – yleisötyö teatterissa. Teoksessa Raija Airaksinen, Milla Minerva Mertanen & Pirjo Virtanen (toim.) Ystävänä yleisö – katsaus teatterin yleisötyön muotoihin. Draamatyö, 35–42.
- Helsingin Kaupunginteatteri 2023a. Tietoa teatterista. Viitattu 6.11.2023. <https://hkt.fi/tietoa-teatterista/>
- Helsingin Kaupunginteatteri 2023b. Saapuminen: Palvelut ja ohjeet kävijälle. Viitattu 6.11.2023. <https://hkt.fi/tule-teatteriin/>
- Helsingin Kaupunginteatteri 2023c. Markkinointi ja yleisötyö. Viitattu 6.11.2023. <https://hkt.fi/backstage/markkinointi-ja-yleisotyo/>
- Helsingin Kaupunginteatteri 2023d. Projektit. Viitattu 20.11. 2023. <https://hkt.fi/tapahtumat/projektit/>

- Helsingin kaupunki 2023. Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA). Viitattu 21.11.2023. <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva>
- Humak 2024. Humakin opinnäytetyöopas, AMK-perustutkinto. Opinnäytetyön eettiset ohjeet. Viitattu 15.1.2024. <https://humak.libguides.com/c.php?g=684696&p=4899527>
- Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino, 11–45.
- Invalidiliitto 2023. Saavutettavuus. Viitattu 27.10.2023. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>
- Kemppi, Eeva & Säkö, Maria 2016. Q: Skavabölen Pojista Kaspar Hauseriin. Helsinki: Like.
- Kettuki 2022. Yhdenvertainen taide. Hyviä kysymyksiä ja parhaita käytäntöjä. Viitattu 16.1.2024. https://kettuki.fi/wp-content/uploads/2022/08/KETTUKI_opas_yhdenvertainen_taide_saavutettava_pdf.pdf
- Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2022. Kielitoimiston sanakirja. Viitattu 27.10.2023. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/erityisryhmä>
- Kulttuuria kaikille 2014. Teatteria kaikille! - Opas teattereille saavutettavaan toimintaan. Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 1/2014. Viitattu 8.1.2024. http://www.kulttuuria-kaikille.fi/doc/tietopaketit_ja_oppaat/teatteria_kaikille_opas_2_painos.pdf
- Kulttuuria kaikille 2023. Mitä on saavutettavuus? Viitattu 27.10.2023. https://www.kulttuuria-kaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus
- Kulttuuria kaikille –palvelu. Tietoa meistä. Viitattu 12.1.2024. https://www.kulttuuria-kaikille.fi/tietoa_meista
- Kuntoutussäätiö 2024. Perustietoa oppimisvaikeuksista. Viitattu 17.1.2024 <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/perustietoa-kehityksellisista-oppimisvaikeuksista/>
- Laki esittävän taiteen edistämisestä, 1082/2020.
- Leivonen, Susanna & Sourander, Andre & Voutilainen, Arja & Leppämäki, Sami 2015. Touretten oireyhtymä - monimuotoinen sairaus, yksilöllinen hoidon tarve. Viitattu 17.1.2024 <https://www.duodecimlehti.fi/duo12283>
- Leppinen, Noona 2023. Digitaalinen verkkyt + publikarbete = mera engagemang. Smartkulttuurin luento 23.8.2023, Helsinki.
- Live 2023a. Live-säätiö lyhyesti. Viitattu 20.11.2023. <https://www.livesaatio.fi/live-lyhyesti>
- Live 2023b. Arvot ja strategia. Viitattu 30.11.2023. <https://www.livesaatio.fi/arvot-ja-strategia>
- Live 2023c. Live-säätiön historia. Viitattu 21.11.2023. <https://www.livesaatio.fi/historia>
- Live 2023d. Vaativa erityinen tuki. Viitattu 30.11.2023. <https://www.livesaatio.fi/hakijalle/vaativa-erityinen-tuki>
- Live 2023e. Hakijalle. Viitattu 20.11.2023. <https://www.livesaatio.fi/hakijalle>

- Maitland, Heather 2000 (päivitetty painos). A guide to audience development. Audience Development Department. London: Art Council of England
- Mentimeter 2024. Tools for Online Teaching. Viitattu 20.1.2024. <https://www.mentimeter.com/campaigns/tools-for-online-teaching>
- Nitskupitsku94 2019. TikTok-video 19.9.2019. Viitattu 31.5.2023. <https://vm.tiktok.com/ZGJ9QUA78/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023a. Saavutettavuus. Viitattu 24.5.2023. <https://okm.fi/-/saavutettavuus>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023b. Esittävän taiteen valtionosuudet. Viitattu 8.11.2023. <https://okm.fi/esittava-taide>
- Opetushallitus 2023a. Mikä on tutkintovalmennukseen valmentava koulutus (TUVA)? Viitattu 21.11.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva>
- Opetushallitus 2023b. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA). Viitattu 21.11.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tyohon-ja-itsenaiseen-elamaan-valmentava-koulutus-telma>
- Opetushallitus 2023c. Tutkintoon valmentava koulutus. Viitattu 15.1.2024. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/8987110>
- Opinvoimala 2023. Yleistä neurokirjosta ja neuropsykiatrisista vaikeuksista. Viitattu 27.10.2023. <https://opinvoimala.fi/sivu/yleista-neuropsykiatrisista-vaikeuksista>
- Psykologisamuli 2023. TikTok-video 9.4.2023. Viitattu 31.5.2023. <https://vm.tiktok.com/ZGJ9QfHPg/>
- Puustjärvi, Anita, 2022. Nepsy-opas. Kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Tuula, Savikuja & Puustjärvi, Nepsy-opas. Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. 2. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 43–83.
- Puustjärvi, Anita, 2022. Nepsy-opas. Neuropsykiatriset häiriöt- haasteita ja vahvuuksia. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Tuula, Savikuja & Puustjärvi, Nepsy-opas. Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. 2. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–41.
- Q-teatteri 2023a. Q-teatteri. Viitattu 25.9.2023. <https://www.q-teatteri.fi/qn-historia/>
- Q-teatteri 2023b. Esteettömyys ja tilat. Viitattu 8.11.2023. <https://www.q-teatteri.fi/tilat/>
- Q-teatteri 2023c. Puoli-Q avoin haku 2023–2025. Viitattu 8.11.2023. <https://www.q-teatteri.fi/puoli-q-avoin-haku-2023-2025/>
- Q-teatteri 2023d. Yleisötyö ja yhteisöteatteri. Viitattu 9.11.2023. <https://www.q-teatteri.fi/yleisotyo/>
- Q-teatteri 2023e. Nuorten teatteri. Viitattu 9.11.2023. <https://www.q-teatteri.fi/nuorten-teatteri/>
- Q-teatteri 2023f. Tarinateatteri Hyvä Kätilö. Viitattu 9.11.2023. <https://www.q-teatteri.fi/tarinateatteri-hyva-katilo/>

- Ruoho, Sanna 2023. Miten tukea ja tunnistaa neurokirjon oppilaita koulussa? Artikkelit. Edita 26.10.2023. Viitattu 12.1.2024. <https://oppiminen.edita.fi/neurokirjo-koulussa/>
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. (E-kirja.) Vastapaino, Haastattelun analyysin vaiheet.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino, 46–83.
- Sauvala, Milka 2022. Asperger-diagnoosin saanut Tuomas Enbuske ei enää näyttele normaalia tai teeskentele nöyryyttä: ”Olen joutunut pienentämään itseäni”. Apu 9.2.2022. Viitattu 31.5.2023. <https://www.apu.fi/artikkelit/tuomas-enbuske-ei-ena-nayttele-normaalimpaa-tai-teeskentele-noyryytaa>
- Selkokeskus 2024. Selkokieli. Viitattu 12.1.2024. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/>
- Seppänen, Mika 2023. Evelina podcastissa: ”Olen autisti”. Iltalehti 26.4.2023. Viitattu 31.5.2023. <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/ec3d746c-7b2d-4d90-9d99-e4c7f2fe3a50>
- Sorjonen, Hilppa & Sivonen, Outi 2015. Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön muodot, laajuus ja tuloksellisuus. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämässätiö Cuporen verkkojulkaisuja 27. Viitattu 29.5.2023. <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/taide-jakulttuurilaitostenyleisotyomuodot17.4..pdf>
- Suvanto, Marjo 2023. Kirjolla-sarjasta on tullut nopeasti poikkeuksellinen hitti Yle Areenassa – sarja on nostanut autismia julkiseen keskusteluun. Yle 25.04.2023. Viitattu 1.6.2023. <https://yle.fi/aihe/a/20-10004767>
- Svenska Teatern 2023. Tillgänglighet och hjälpmedel. Viitattu 23.9.2023. <https://svenska-teatern.fi/tillganglighet/>
- Tietoarkisto 2024. Laadullinen sisällönanalyysi. Viitattu 21.1.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>
- Tinfo 2022. Esittävän taiteen tilastot. Viitattu 6.11.2023. https://www.tinfo.fi/documents/ett_2022_web.pdf
- Virtanen, Pirjo 2019. Teatterikuraattori - yleisötyöntekijä. Teoksessa Raija Airaksinen, Milla Minerva Mertanen & Pirjo Virtanen (toim.) Ystävänä yleisö – katsaus teatterin yleisötyön muotoihin. Draamatyö, 24–31.
- Yhdenvertaisuuslaki 306/2019

LIITTEET

LIITE1 Erityisopettajan palautehaastattelu

Työpajan sisältö:

Oliko työpajojen sisältö opiskelijoille hyödyllistä? Millä tavoin? Oliko siitä hyötyä esimerkiksi opiskelijoiden itsetuntemuksen lisäämisessä ja opiskelijoiden tulevaisuuden uravalintaa miettiessä?

Sopiko työpajojen sisältö opintosuunnitelmaan?

Kuinka työpajassa onnistuttiin soveltamaan sisältöä kaikille osallistujille?

Miten teknisten laitteiden käyttäminen sopi työpajojen sisältöön?

Mitkä sisällöt mielestäsi toimivat?

Mitkä sisällöt eivät toimineet?

Työpajan toteutus ja rakenne:

Oliko työpaja kaikille saavutettava?

Oliko tehtävien ohjeet ja ohjeistus selkeitä?

Millaisena koit opiskelijoiden keskittymisen työpajojen aikana?

Oliko tekemistä liikaa/liian vähän?

Kuinka työpajojen rakenne toimi (työpaja x2 koululla/työpaja x2 teatterilla)?

Kuinka työpajalle kulkeminen onnistui, kun se järjestettiin koulun ulkopuolella?

Miksi ajattelet, että opiskelijat valitsivat koululla olevat työpajat mieluisimmiksi kuin koulun ulkopuoliset?

Mitä kehittäisit työpajoissamme?

Erityisammattioppilaitoksen toiveet:

Mitä toiveita erityisammattioppilaitoksella on työpajojen suhteen?

Mitä on hyvä huomioida tällaisten ryhmien kanssa työskenneltäessä?

Mitä teatterin on hyvä huomioida yhteistyössään erityisammattioppilaitoksen kanssa?

Opettajan toiveet:

Miten toivoisit, että sinut kohdattaisiin teatterin puolesta?

Millaista tietoa kaipaisit ennen työpajoja, niiden aikana tai niiden jälkeen?

Lisäkö työpajoihin osallistuminen haluasi osallistua muuhun teattereiden yleisötyön toimintaan?

Lisäsikö työpajoihin osallistuminen haluasi mennä teatteriin ryhmän kanssa?

LIITE 2 Työpajat

Työpaja 1

Live, oma luokka

- Aloitus klo 9.
- Opiskelijat saapuvat omaan tahtiin.
- Mentimeter- kysely ”Mikä on fiilis”.
- Lyhyt kertaus infokäynnillä kerrotuista asioista tietovisan avulla.
- Valitaan teatterissa olevista ammateista itseä eniten kiinnostava ammatti (puvustus, äänisuunnittelu, valosuunnittelu, esiintyjät, talous- ja hallinto, ravintola-ala, lavastus, maskeeraus, tuottajat, johtajat).
- Annetaan suunnittelutehtävä valitulle ammatille (katso tehtävänanto työpajakokonaisuuden alta).
- Lopuksi sai jakaa tekemänsä työn muille, jos halusi.
- Kysellään miten viime viikolla annettu havainnointitehtävä meni (info- ja haastattelutapaamisessa annettu havainnointitehtävänä, jossa havainnoida millaisia ihmisiä näkee kadulla, somessa jne. Pohtia mikä heidän ammattinsa voisi olla).
- Annetaan uudeksi havainnointitehtävä, miten aiemmassa tehtävässä valittu ammatti näkyy omassa arjessa (jos oli valinnut esim. puvustuksen, kiinnittäisi huomiota millaisia vaatteita ihmiset käyttävät, havainnoisi puvustusta elokuvissa, sarjoissa, somessa).

Työpaja 2

Live, oma luokka

- Aloitus klo 9.
- Opiskelijat saapuvat omaan tahtiin.
- Mentimeter- kysely ”Mikä on fiilis”.
- ”Unelmien teatteri”- harjoitus Mentimeterissä, jossa kuvitellaan millainen voisi olla unelmien teatteri: millaiset tuolit olisivat, mitä siellä esitettäisiin jne. Unelmien ei tarvitse olla järkeviä tai oikeasti toteutettavia, vaan tarkoitus antaa vapaus kuvitella mitä vain toivoo unelmiensa teatterista löytyvän.
- Millainen teitä kiinnostava ammatti voisi olla unelmien teatterissa?
- Luo valitsemallesi ammatille roolihahmo, piirrä ja kirjoita.
- Lähdetään ulos luokasta, tehdään piiri käytävälle.
- Kumikana-lämmittelyharjoitus.
- Kävelyharjoitus käytävällä (hitaasti, nopeasti, tunnustellen).
- Paluu luokkaan.
- Uuden tunnustelutehtävän antaminen (tunnustella oman kehon tuntua esim. Istuessa bussissa, kävellessä, kotona ollessa).
- Mikä fiilis- kysely Mentimeterillä.

- Lopetus.

Työpaja 3

Q-teatteri

- Ryhmä saapuu Q-teatterille klo 10.

- Esittelemme aulatilaa ja lämpiön, jossa tarjolla kahvia, teetä, mehua, keksejä ja makeisia.

- ”Mikä fiilis”-sanapilvi post it-lapuilla lämpiön seinälle.

- Siirtyminen teatterin näyttämötilaan, josta riisuttu katsomo.

- Harjoituksena etsiä tilassa itselle hyvä paikka, jossa pysähdytään katsomaan ympärille.

- Etsitään toinen hyvä paikka.

- Kolmanneksi hakeudutaan paikkaan, jossa on jotain kiinnostava yksityiskohta.

- Neljäksi mennään paikkaan, johon ei ole valinnut ensimmäiseksi.

- Kokoonnumme piiriin, katsomme rekvisiittaa yhdessä (joka on ollut ensimmäisestä työpajasta saakka mukana) ja lähdemme palauttamaan sen tarpeistoon.

- Jakaannumme kahteen ryhmään. Toinen ryhmä menee tarpeistoon etsimään itselleen mieluisinta esinettä. Toinen ryhmä tutustuu pukuhuonetiloihin, verstaaseen, valotekniikkavarastoon. Ryhmien vaihto.

- Paluu takaisin näyttämötilaan, kokoontuminen piiriin.

- Katselemme valittuja esineitä. Kysymme, millaisen esitykseen voisivat kuulua unelmien teatterissa, millaisia tunnelmia ne välittävät ja mihin teatterialan ammattiin ne voisivat sopia. Sanoja tulee kymmenittäin, jotka luetaan lopuksi ryhmälle ääneen.

- Työstämistä jatketaan ensi kerralla.

- ”Mikä fiilis”-sanapilvi post it-lapuilla, jotka sai laittaa mihin tahansa näyttämötilassa.

- Lopetus.

Työpaja 4

Q-teatteri

- Ryhmä saapuu Q-teatterille klo 10.

- Lämpiössä jälleen tarjolla kahvia, teetä, mehua ja makeisia.

- ”Mikä fiilis”-sanapilvi post it-lapuilla lämpiön seinälle.

- Siirrymme näyttämötilaan, jossa lämmittelynä assosiaatiopallo-harjoitus. Seinille tulostettu sanoja edellisestä työpajasta, joita nousi esille tarpeistosta valituista esineistä.

- Toisena harjoituksena otimme kehollista suhdetta seinillä oleviin sanoihin. Valitsimme etäisyyden, miten lähellä/kaukana halusi olla suhteessa valitsemaansa sanaan. Valittiin toinen sana, johon otettiin suhde samalla lähellä/kaukana. Valittiin vielä kolmas sana, jossa pyysimme laittamaan käden siihen kohtaa kehoa, jossa sanan vaikutus tuntuu. Sai olla myös laittamatta kättä, sai vain tunnustella.

- Siirryimme istumaan piiriin, jonka keskellä oli edellisessä työpajassa valitut esineet.
- Jaoin opiskelijat ryhmiin, jossa he päättivät yhdessä minkä sanan he valitsevat seinillä olevista sanoista.
- Opiskelijat suunnittelivat tarinan kirjoittamalla ja/tai piirtämällä.
- Tarinaan tehdään lavastus, johon haetaan tarpeistosta rekvisiitta ja puvustus.
- Tarina esitetään muille osallistujille. Tarinasta sai näyttää vain sen osan, jonka haluaa tulevan esille muille ryhmäläisille.
- Lopuksi fiilikset kirjoitettiin post-it-lapuille, ja ne liimattiin lähtiessä narikkaan. Tarkoitus oli ollut tehdä loppupurku esityksistä mutta havaitsimme, että ryhmä jakoi luontaisesti esitysten jälkeen tunnelmat. Loppupurulle ei ollut tarvetta.

Puvustus

Suunnittele ja piirrä roolivaatteet suosikkikirjaasi tai -tarinaan.

Millaisia vaatteita roolihenkilö tarvitsee? Miltä aikakaudelta vaatteet ovat? Minkä värisiä ne ovat?

Äänisuunnittelu

Valitse viisi lempibiisiäsi. Millaisiin esityksiin ne sopisivat?

Esimerkiksi: lastenteatteri, komedia, tragedia, musikaali, surullinen, iloinen, kaihoisa

Valosuunnittelu

Suunnittele ja piirrä valaistus erilaisiin esityksiin. Mitä värejä käytetään? Millainen tunnelma on?

Esimerkiksi: lastenteatteri, komedia, tragedia, musikaali, surullinen, iloinen, kaihoisa

Esiintyjät

Piirrä teatteriesitykseen mieluisa päähenkilö.

Mitä luonteenpiirteitä hänellä on? Miten hän puhuu ja liikkuu? Millaiset kiinnostuksen kohteet hänellä on? Missä hän asuu? Mitä hän tekee työkseen? Millaisia vaatteita hän käyttää?

Talous ja hallinto

Järjestä ensi-iltajuhlat näyttelijöille.

Arvioi mitä pystyt hankkimaan, kun osallistujia on 10 ja sinulla on käytössäsi 1000 euroa.

Ravintola-ala

Suunnittele väliaikatarjoilu. Mitä tarjolla voisi olla, kun väliaika kestää puoli tuntia. Huomio erikoisruokavaliot ja allergiat.

Lavastus

Suunnittele ja piirrä lavastus lempikirjaasi tai -tarinaan.

Millainen esitys on? Millaisia lavasteita siihen tarvitaan? Mikä aikakausi on kyseessä? Mitä värejä lavastuksissa on?

Maskeeraus

Suunnittele ja piirrä meikki tai kampaussuosikkiahmollesi.

Mihin esitykseen meikki tai kampaus tulee? Mikä aikakausi on kyseessä? Miten meikki tai kampaus sopii roolihenkilön puvustukseen? Millainen roolihenkilö on?

Tuottaja

Suunnittele ja piirrä teatteriesityksen juliste.

Millainen esitys on kyseessä? Millainen tunnelma siinä on? Millaisia roolihahmoja esityksessä on? Milloin esitys esitetään, missä se esitetään ja paljonko se maksaa?

Johtajat

Suunnittele oman teatterisi näyttämövuosi, jossa on neljä esitystä. Keksi näytelmille nimet ja lyhyet sisältökuvaukset.

LIITE 3 Yleisötyöntekijöiden haastattelu

Taustaa:

Montako työntekijää teatterissanne on?

Montako yleisötyön parissa työskentelevää henkilöä teatterissanne on?

Millaista teatterinne yleisötyö on?

Onko saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta pohdittu toiminnassanne? Millä tavoin?

Millä perusteella valitsette ryhmät, joiden kanssa työskentelette?

Erityisryhmien tausta:

Tekeekö teatterinne yleisötyötä erityisryhmien kanssa?

Millä tavalla määrittelette erityisryhmät?

Teettekö yleisötyötä erityisammattioppilaitosten kanssa?

Onko tutkintoon valmentava -koulutus tuttu?

Millaista yleisötyötä toteutate erityisryhmien kanssa?

Resursseista:

Onko teatterilla mahdollista toteuttaa yleisötyötä erityisryhmille?

Tiedätkö, rajataanko yleisötyön budjetista osaa erityisryhmille?

Löytyykö teatterinne yleisötyön osastolta koulutusta erityisryhmien kanssa työskentelystä?

Erityisammattioppilaitos:

Onko erityisammattioppilaitos terminä tuttu?

Teettekö yhteistyötä jonkin erityisammattioppilaitoksen kanssa?

Toivotteko (lisää) yhteistyötä heidän kanssaan?

Mitä teatteri toivoo sisällöstä erityisammattioppilaitokselta?

Erityisryhmien kanssa työskentelyn:

Oletteko huomanneet erityisryhmien kanssa toimiessanne, mikä toimii ja mikä ei?

Millaista toimintaa ja/tai materiaalia tarjoatte erityisryhmille?

Mitä eroja erityisryhmien ja muiden ryhmien kanssa toimimisessa on?

Kehitystyö:

Oletteko viime aikoina kehittäneet toimintaanne erityisryhmiä ajatellen?

Miten seuraatte yhteiskunnallista tilannetta ja keskusteluja suhteessa yleisötyön kehittämiseen?

Yleisötyötä kaikille!

Kyselyn tarkoituksena on selvittää erityisryhmän teatterikokemuksia ja tarpeita teatterissa. Kyselyn tuloksia käytetään osana teatterin yleisötyön toimintamallin kehittämistä, jota teatterit voisivat soveltaa yleisötyötä tehdessään. Toimintamallin tavoitteena on tarjota erityisryhmille väylä madaltaa taidekokemusten äärelle hakeutumista sekä tutustuttaa taide- ja kulttuurialaan.

Yleisötyön tavoitteena on avata ja syventää taidekokemusta. Teatterin yleisötyötä voivat olla esimerkiksi työpajat, tekijätapaamiset tai kulissikierrokset.

Tässä kyselyssä rajaamme erityisryhmän käsittelemään neurokirjolla olevia ihmisiä. Autismliidon määritelmän mukaisesti tämä tarkoittaa henkilöitä, jotka ovat autismin kirjolla tai joilla on ADHD, Touretten oireyhtymä, oppimisvaikeuksia tai kehityksellinen kielihäiriö. (<https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/neuropsykiatriset-hairiot/>)

Kysely toteutetaan osana Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä. Opinnäytetyön toteuttavat kulttuurituottajaopiskelija Essi Parkas ja yhteisöpedagogiopiskelija Birgitta Metso. Opinnäytetyön tilaaja on Q-teatteri ja yhteistyökumppaneina ovat erityisammattioppilaitos Live ja Helsingin kaupunginteatteri.

Kysely toteutetaan anonymisti, jolloin yksittäisiä vastaajia ei voida tunnistaa. Kyselyn toteuttavat Essi Parkas ja Birgitta Metso, jotka myös vastaavat tietojen keruusta ja käsittelystä. Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. (<https://www.theseus.fi/>)

Kysely on auki 13.10.-29.10.2023. Vastausaika on noin 15 minuuttia. Lisätietoja ja kysymyksiä:

Essi Parkas

essi.parkas@humak.fi

ja

Birgitta Metso

birgitta.metso@humak.fi

* Required

Taustaa

1. Käytkö teatterissa? *

- Kyllä
- En

2. Mitkä syyt vaikuttavat siihen, että käyt teatterissa? *

3. Mitkä syyt vaikuttavat siihen, ettet käy teatterissa? *

4. Mikä saisi sinut käymään useammin teatterissa? *

5. Millainen mielikuva sinulla on teatterista? *

Teatterikokemukset

6. Menisitkö mieluummin pieneen vai isoon teatteriin?

- Pieneen teatteriin (alle 300 katsojapaikkaa)
- Isoon teatteriin (yli 300 katsojapaikkaa)

7. Mitä tietoa tarvitset teatterista ennen sinne saapumista? Voit valita useamman vaihtoehdon.

*

- Esityksen aiheesta ja sisällöstä
- Teatterissa käyttäytymisestä
- Esityksen ajasta ja kestosta
- Istumapaikan valinnasta
- Avun pyytämisen mahdollisuuksista
- Tietoa teatterin koosta
- WC:n ja narikan sijainnista
- Esityksen äänistä
- Näyttelijöistä
- Esitykseen syventävästä materiaalista

- Poistumismahdollisuuksista
- Other

8. Millä näistä tavoista haluaisit käsitellä teatterikokemusta etukäteen tai sen jälkeen? Voit valita useamman vaihtoehdon. *

- Yleisökierroksen tai kulissikierroksen avulla
- Työpajassa
- Tekijätapaamisella. Tekijätapaamisella tarkoitetaan keskustelutilaisuutta, jossa yleisö voi kysyä kysymyksiä teatterin tekijöiltä. Tekijä voi olla esimerkiksi puvustaja, näyttelijä, käsikirjoittaja tai joku muu teatterissa työskentelevä henkilö.
- Materiaalipaketin avulla
- Teosesittelyn avulla. Teosesittelyssä avataan teatteriesityksen sisältöä, taustoja ja teemoja.
- En millään näistä tavoista
- Other

9. Millaisena koet teatterin tilana?

1 = erittäin negatiivisena ja 5 = erittäin positiivisena *

1 2 3 4 5

10. Mitkä esineet tukisivat teatterikokemustasi? Voit valita useamman vaihtoehdon. *

- Erilaiset kuulosuojaimet
- Hypistelytuotteet tai näpertelylelut
- Kello
- Istuintyyny, esimerkiksi tasapainotyyny
- En kaipaa esineitä
- Other

11. Miten toivosit tulevasi kohdatuksi teatterissa? *

12. Tähän voit laittaa vielä vapaasti vinkkejä tai kehitysideoita, kuinka teatterit voisivat huomioida sinua ja tarpeitasi paremmin.

Suostumus ja lähetys

13. Lähettämällä tämän kyselyn annan suostumukseni siihen, että kyselyllä kerättyjä tietoja käytetään siihen tarkoitukseen kuin kyselyn alkuselosteessa on kuvattu. *

Annan suostumukseni

LIITE 5 Alkuhaastattelu ammattiopisto Live

Teatteri

1. Mitä teatteri on?
2. Miten teatteri eroaa elokuvasta?
3. Mitä ajattelet teatterista?
4. Käytkö teatterissa? Miksi?
5. Mitä ammatteja teatterissa on?

LIITE 6 Hymynaama-asteikko

Mielikuvasi teatterista

